

Univerzita Jana Amose Komenského Praha

MAGISTERSKÉ KOMBINOVANÉ STUDIUM

2011 – 2013

Diplomová práce

Klára Korostenská

**Mezní situace v životě jedince – netranzitorní rodinná
krize**

Praha 2013

Vedoucí diplomové práce: PhDr. Jan Mattioli, Ph.D

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

MASTER COMBINED STUDIES

2011 - 2013

Diploma Thesis

Klára Korostenská

Extreme situations in the individual life – family crisis

Prague 2013

The Diploma Thesis Work Supervisor: PhDr. Jan Mattioli, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená diplomová práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne 25.2.2013

Klára Korostenská

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla zejména poděkovat svému vedoucímu diplomové práce PhDr. Janu Mattiolimu, Ph.D. za jeho podporu a mnoho cenných rad při vedení diplomové práce.

Anotace

Diplomová práce se zabývá rozvodem jako mezní životní situací. Jejím cílem je zjištění, jaké byly příčiny rozvodu a důsledky pro ženy ve zkoumaných případech.

Teoretická část této práce přináší poznatky potřebné pro širší pochopení problematiky rozvodů a potřebné jak pro přípravu výzkumu, scénáře rozhovorů, tak i pro pochopení a možnost vcítění se do výpovědí respondentů a samotné vyhodnocení výzkumu.

Zkoumané kazuistiky jsou získány prostřednictvím řízených rozhovorů s respondentkami a podrobeny obsahové analýze.

Klíčové pojmy

Diplomové práce, kazuistiky, krize, obsahové analýzy, rodina, rozhovory, rozvod, smysl života.

Annotation

This thesis deals with divorce as extreme life situations. Its aim is to determine what were the causes and consequences of divorce for women in the cases examined.

The theoretical part of this work presents the knowledge necessary for a broader understanding of divorce and how to prepare the necessary research, interviews, scenarios, and for the understanding and the ability to empathize with the respondents' answers and the actual evaluation research.

The investigated case studies are obtained through structured interviews with female respondents and subjected to content analysis

Key words

Case studies, crise, content analysis, dissertation, divorce, family, interview, mening of life.

OBSAH

ÚVOD	9
1 ÚVOD DO PROBLEMATIKY	11
1.1 Smysl života.....	11
1.1.1 Různá pojetí smyslu života	14
1.1.2 Individuální důvody hledání smyslu života	16
1.1.3 Význam otázky smyslu života pro člověka	17
1.2 Mezní situace	18
1.3 Spouštěče krize.....	19
1.4 Průběh krize.....	20
1.5 Reakce na krizi a řešení krize	23
1.6 Tranzitorní a netranzitorní rodinná krize	25
1.6.1 Tranzitorní rodinná krize	25
1.6.2 Netranzitorní rodinná krize	25
1.6.3 Manželská krize	25
1.7 Význam životních krizí.....	28
2 VYTIPOVANÉ MEZNÍ SITUACE V ŽIVOTĚ JEDINCE Z POHLEDU VLIVU NA JEHO PSYCHIKU	29
2.1 Ztráta zaměstnání	29
2.1.1 Význam zaměstnání	29
2.1.2 Sociální status nezaměstnaného	30
2.1.3 Vyrovnání se se ztrátou zaměstnání a její dopad na rodinu	31
2.2 Vážná diagnóza	32
2.3 Smrt partnera	32
3 ROZVOD	34
3.1 Důvody rozvodu	34
3.2 Fáze rozvodu	41
3.3 Vyrovnání se s rozvodem.....	44
3.4 Nevyrovnání se s rozvodem.....	46
3.4.1 Únik	46
3.4.2 Odmítání skutečnosti	47
3.4.3 Syndrom zavrženého partnera	47
3.4.4 Syndrom zavrženého rodiče	48
4 ANALÝZA ROZHOVORŮ	48
4.1 Cíl výzkumu	48

4.2	Metodika	48
4.3	Scénář rozhovoru.....	48
4.4	Sběr a zpracování dat a prezentace výsledků	50
4.4.1	Kazuistika č. 1 „Rozdílný věk a rozdílné životní plány“	51
4.4.2	Kazuistika č. 2 „Neplánované těhotenství studentů a špatné sociální zázemí širší rodiny, gamblerství“	53
4.4.3	Kazuistika č. 3 „Těhotná milenka, téměř dospělé dítě a těžké dělení společných finančních závazků a majetku“	55
4.4.4	Kazuistika č. 4 „Postižené dítě a milenka“	57
4.4.5	Kazuistika č. 5 „Bezdětné manželství“	59
4.4.6	Kazuistika č. 6 „Alkoholismus a agresivní muž, konflikty s dospělými dcerami“	60
4.4.7	Kazuistika č. 7 „Milenec, malé děti“	62
4.4.8	Kazuistika č. 8 „Odchod manžela a chybějící výživné“	64
4.4.9	Kazuistika č. 9 „Opičí matka a malé dítě“	66
4.5	Vyhodnocení výzkumu	68
5	ZÁVĚR	74
	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	75
	SEZNAM PŘÍLOH.....	79

ÚVOD

Tato práce, nazvaná „Mezní situace v životě - netranzitorní rodinná krize“ si klade za **cíl** zmapovat prostřednictvím obsahové analýzy odpovědí respondentů a) příčiny rozvodu, b) jeho důsledky, pro ženy nacházejících se v těchto situacích.

Práce je rozdělena na část teoretickou, zkoumající teoretická východiska problematiky a část praktickou, tvořenou samotným výzkumem.

Teoretická část začíná **Úvodem do problematiky**, který se nejdříve zabývá otázkou smyslu života, protože ten úzce souvisí s krizemi. Právě krize bývá situací, kdy se člověk ptá po smyslu života. Kapitola pojednává o Smyslu života dle různých filosofických směrů, Individuálních důvodech hledání smyslu života, Významu otázky smyslu života pro člověka a o Mezních situacích, Spouštěčích krize, o Průběhu krize, o Reakci na krizi a řešení krize, o Tranzitorní a netranzitorní rodinné krizi a o Významu životních krizí.

Druhá kapitola popisuje **Vytipované mezní situace v životě jedince** z pohledu jejich vlivu na psychiku. Mezi vybrané situace patří Ztráta zaměstnání, Vážná diagnóza, Smrt partnera a Rozvod. **Rozvod** je situace, která je předmětem zkoumání v aplikační části, a proto je v teoretické pojata hlouběji než ostatní situace. Kapitola se zabývá Důvody rozvodu, Fázemi rozvodu, Vyrovnaní se s rozvodem, ale i nevyrovnaní se s rozvodem, kdy dochází k Úniku, Odmítání skutečnosti, Syndromu zavrženého partnera nebo Syndromu zavrženého rodiče.

Aplikační část představuje Analýza rozhovorů.

Analýza začíná stanovením Cíle výzkumu, kterým je zodpovězení výzkumných otázek „Jaké byly příčiny rozvodu?“ a „Jaké byly důsledky pro ženy“.

Následuje popis zvolené **Metodiky**. Zvolena byla metoda obsahové analýzy. Sběr dat je proveden formou řízených rozhovorů dle scénáře. Během rozhovorů je využito množství otevřených otázek vedoucích k vyprávění osobních zkušeností a získání tak hlubšího pohledu na daný případ. Každá kazuistika je doplněna o velmi zjednodušený psychologický profil respondentky a jejího partnera, jehož cílem je postihnout na první pohled čitelné charakterové vlastnosti respondentky a charakterové vlastnosti partnera, jak je vnímá respondentka.

Následuje subkapitola Scénář rozhovoru a poté zkoumané kazuistiky, tj. kapitola Sběr a zpracování dat a prezentace výsledků.

Analýza je uzavřena kapitolou Vyhodnocení výzkumu, který shrnuje poznatky získané z kazuistik.

TEORETICKÁ ČÁST

1 ÚVOD DO PROBLEMATIKY

Jak již bylo řečeno, krize se často stává pro člověka příležitostí k úvaze o smyslu života. Při ztrátě životní perspektivy, která může spočívat v hmotné, ale i v duševní krizi, se člověk ptá po smyslu své existence.

1.1 Smysl života

Na začátku je třeba si položit otázku, jaká je definice pojmu „smysl života“? Pojem má množství výkladů. Dle Tavela existuje okolo 170 definic.¹ Avšak neexistuje žádná všeobecně přijímaná definice.²

Smysl života je chápán jako psychologický konstrukt „Smysl života je dynamický konstrukt, charakterizovaný ne jako statický systém, ale jako neustálý proces konstruování a rekonstruování hodnotového systému, stejně jako interpretace a reinterpretace života a životních událostí.“³

„Smysl života“ je často synonymem pro „cíl“. Křivohlavý uvádí dvojí pojetí smyslu života: smysl jako idea a smysl jako cíl. *„Význam smyslu coby idey je vlastně chápání smyslu jako určité interpretace jednotlivých událostí i celého života. V pojetí smyslu jako cíle jde o ujasnění si toho, čemu se člověk chce věnovat, o co se chce snažit, jaké má motivy a k jakým cílům by chtěl směřovat, aby byl jeho život smysluplný.“*⁴ Křivohlavý cituje např. pojetí smyslu života jako cíle dle Alfreda Längeho: *„Žít smysluplně znamená, že jsem se zaměřil na něco hodnotného. To zůstává smysluplným, i když jsem třeba tohoto cíle nedosáhl nebo když jsem svou práci nedokončil“*⁵. Längle přirovnává život k plavbě na lodi a říká, *„že směr, kterým se loď ubírá, nezaručuje její bezpečí, a ani smysl v životě neposkytuje podobnou záruku. Směr však v sobě skrývá „naději cíle“, kvůli které loď vyplouvá z přístavu, který*

---

¹ TAVEL, P. *Smysl života podle Viktora Emanuela Frankla*. Praha: Triton. 2007. 303 s. ISBN 978-80-7254-915-3.

² KŘIVOHLAVÝ, J. *Psychologie smysluplnosti existence*. Praha: Grada, 2006. 204 s. ISBN 80-247-1370-5.

³ HALAMA, P. Teoretické a metodologické přístupy k problematice zmyslu života. 2000. *Československá psychologie*, XLIV/3

⁴ KŘIVOHLAVÝ, J. *Psychologie smysluplnosti existence*. Praha: Grada, 2006. 204 s. ISBN 80-247-1370-5.

⁵ KŘIVOHLAVÝ, J. *Mít pro co žít*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2010. 134 s. ISBN 978-80-7195-404-0.

poskytuje bezpečí... Smysl je životní směr pro určité časové období. Při jeho sledování člověk na sebe bere cestu za tím, pro co stojí za to žít.⁶

Dle Csikszentmihalyiho podobně „má mnoho lidí v životě určitý záměr, od něhož se odvíjejí jejich každodenní snahy. Je to cíl, podle kterého se uspořádává psychická energie člověka, a od kterého se odvíjejí další, menší cíle.... Lidé, kteří považují svůj život za smysluplný, obvykle mají cíl, který je dostatečně podněcující, aby spotřeboval všechnu jejich energii, a který může dát jejich životu smysl... Posuzování kvality našeho života souvisí s tím, jak blízko se dostáváme k dosažení svých cílů. Pokud se nám podaří dosáhnout alespoň některých cílů, dostávají se pocity uspokojení a štěstí. Z pohledu člověka jako individua není důležité, co je jeho nejvyšším cílem, pokud je dostatečně motivující, jsme jím zaujatí a nese s sebou jasné úkoly, může dát životu smysl. Smyslem života je právě jeho smysl: To znamená, že ať je to cokoli, ať to najdeme v čemkoli, právě tento jednotný a jednotící cíl, záměr, poslání je to, co dává životu smysl... Pokud má člověk životní téma, tak cokoli se v jeho životě stane, nabývá určitého smyslu, ať už negativního či pozitivního.“⁷

Dle V. E. Frankla „Neexistuje člověk, pro něhož by život neměl přichystaný smysluplný úkol. Neexistuje situace, v níž by nám život přestal nabízet smysluplné možnosti“.⁸

Křivohlavý sám vysvětluje pohled na smysl života jako na směřování k cíli. „Z fyziky a zvláště mechaniky jsme zvyklí uvažovat o příčinnosti, kauzalitě. Právě mechanika nám ukazuje, že to, že se něco pohybuje, bylo způsobeno určitou „příčinnou silou“ – postrčeno, rozstrkáno, rozjeto. Touto silou (např. motorem) je dále udržováno v chodu. Ve fyzice to platí ... U lidí je to však složitější. Již Sokrates – po něm Platon – tuto složitost a odlišnost ukazovali na práci sochaře. Ten má určitou představu, ideu, myšlenku atd. Tu se snaží realizovat. V tomto případě je idea takového sochy hnací silou, motivem jeho aktivity. I když je i zde pravdou, že socha vzniká prací sochaře s kladivem a dlátem v ruce, přece jen platí též – a nepomíjitelně – že sochaře vede určitá idea, cíl, představa konečné podoby díla. Nejde tak jen o kauzalitu práce dláta, ale i o finalitu (finis je konec). Odborně se zde hovoří o teleologickém postupu (telos je cíl). Představa cíle, kterého chceme dosáhnout, se stává hnací silou. Jinak řečeno: tato představa cíle, k němuž směřujeme, dává naši

---

⁶ LÄNGLE, A. Smyslupně žít. Aplikovaná existenciální analýza. Brno: Cesta, 2002. 79 s. ISBN 80-7295-037-1.

⁷ CSIKSZENTMIHALY, M. O štěstí a smyslu života. Praha: Lidové noviny, 1996. 399 s. ISBN 80-7106-139-5.

⁸ KŘIVOHLAVÝ, J. Mít pro co žít. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2010. 134 s. ISBN 978-80-7195-404-0.

*činnosti smysl. Pak vše, co k tomuto cíli směřuje, je smysluplné. ..Kdekoliv hovoříme o smyslu či smysluplnosti lidské činnosti, máme na mysli určitý cíl a účel toho, co se děje.*⁹

Smysl života stejně tak definuje i např. Dalibor Hejna: *„Pojem smysl života vyjadřuje cíl, který si v životě člověk vědomě vytyčuje. V kontextu praxe je smysl chápán jako zaměřenost.*“¹⁰

Smysl života je možné chápat i jako „potřebu orientace v mezních situacích.“¹¹

V. E. Frankl rozlišuje dvě situace. V první se člověk ptá, co je smyslem jeho života? V druhé situaci je člověk tím, kdo je dotazován po smyslu svého života. V situacích, kdy je člověk stížen tíhou osudu se může buď ptát, proč se to stalo právě jemu? Nebo se může zeptat sám sebe, co s tím udělá? Tento obrat vede k tomu, že člověk začíná cítit a chápat vlastní život jako úkol a sebe jako „agens“, tzn. jednajícího, činného a ne pasivního. Ptání se sám sebe ho staví před úkol se moudře rozhodnout a odpovědně realizovat rozhodnutí. V. E. Frankl dále říká, že *„je nutné se rozhodnout, uvědomit si, pro co jsem se rozhodl, a vzít na sebe osobní rozhodnutí jako poslání. Tímto krokem se člověk stává nositelem určitého poslání. To po té dodává jeho životu hodnotu jedinečnosti...Ne se ptát, ale odpovídat na dotazování života: jaký smysl svému životu dáš? Neodpovídat slovy, ale svým chováním, jednáním, tím, co a jak děláme.*“¹² Směřování je dáno hodnotou cíle. Frankl považuje smysl života za jedinečný a relativní díky jeho vztaženosti k určité osobě a situaci. Smysl se tedy u určitého člověka může měnit v závislosti na podmínkách, a také co je smyslem pro jednoho člověka, nemusí být smysluplné pro jiného. *„Smysluplnost lidské existence je založena na jedinečnosti a jednorázovosti lidské osoby.*“¹³ Kromě tohoto jedinečného smyslu Frankl mluví též o smyslu vyšším, neboli smyslu osudu člověka. Tuto otázku považuje za problematičtější, protože *„kladné odpovědi na tyto otázky jsou podle něj rezervací víry“*. Pro věřící proto nejsou problém, protože věří v existenci tohoto vyššího smyslu.¹⁴

---

⁹ KŘIVOHLAVÝ, J. *Mít pro co žít*. Kostelní

Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2010. 134 s. ISBN 978-80-7195-404-0.

¹⁰ HEJNA, D. *Smysl lidské existence*. Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Purkyně, Pedagogická fakulta, 2003. 39 s. ISBN 80-7044-538-6.

¹¹ RABAN, M. *Duchovní smysl člověka dnes: od objektivního k existenciálnímu a věčnému*. Praha: Vyšehrad, 2008. 394 s. ISBN 978-80-7021-933-1.

¹² KŘIVOHLAVÝ, J. *Mít pro co žít*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2010. 134 s. ISBN 978-80-7195-404-0.

¹³ FRANKL, V. E. *Lékařská péče o duši*. Brno: Cesta, 1996. 237 s. ISBN 80-7295-085-1.

¹⁴ FRANKL, V. E. *Lékařská péče o duši*. Brno: Cesta, 1996. 237 s. ISBN 80-7295-085-1.

Yalom rozlišuje také dva smysly života a to kosmický a pozemský. Kosmický je obdobou Frankova „vyššího smyslu“ a pozemský neboli kosmický „jedinečného smyslu“.¹⁵

Dle Alfreda Längeho vede cesta ke smysluplnému životu v pěti krocích: „neuzavírat se do ústraní, ale otevřít se životu. Otevřít oči, uši i srdce a vidět, co se kolem děje. Slyšet, vidět a chápat výzvy, které ze světa k nám doléhají. Správně výzvy interpretovat a s přihlédnutím k vlastním možnostem se rozhodnout. Uskutečnit – realizovat rozhodnutí.“¹⁶

Smysluplný život bývá spojován či ztotožňován se šťastným životem, to ale odmítá např. Milan Machovec s odůvodněním, že „Štěstí je cíl lidí podprůměrných, nenadaných, hloupých; opravdová lidská blaženost (uspokojení, zadostiučinění apod.) vzniká jen občasně jako průvodní jev nějaké smysluplné činnosti.“¹⁷

1.1.1 Různá pojetí smyslu života

Smysl života byl vždy jednou ze základních filosofických otázek. Proto se jím zabývaly všechny filosofické směry.

Jako první se smyslem života zabýval Sokrates, učitel Platona, v rámci zaobírání se celou oblastí myšlení. V souvislosti s ní vyvstala otázka „co je dobré?“ v jeho pojetí to znamenalo „co je jediným, obecným, základním cílem lidského života?“. Smysl života viděl v jeho cíleném směřování: „Člověk je bytost původně od přírody nehotová, nedotvořená. Pouhý život je jen zdánlivě plným žitím. Lze však člověka k pravému, skutečnému bytí probudit. Tuto možnost přírodní člověk zanedbává – nezná sama sebe. Za bytím zdánlivým stojí pravé, za životem bezcílným život, který má cíl – život pod jeho jednotou“.¹⁸ Sokrates si nejvíce cenil ctností. Ideálním smyslem života ve starověkém Řecku byla péče o ducha a tělo a ne hledání pomíjivých požitků, protože péče o duši a tělo činí člověka svobodným.¹⁹ Epikuros pokládal za smysl života dosažení blaženosti a slasti, život bez tělesného utrpení, protože „blaženost nevolíme pro nic jiného než pro blaženost samotnou“.²⁰

---

¹⁵ YALOM, I. D. *Existenciální psychoterapie*. Praha: Portál, 2006. 527 s. ISBN 80-7367-147-6

¹⁶ KŘIVOHLAVÝ, J. *Mít pro co žít*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2010. 134 s. ISBN 978-80-7195-404-0.

¹⁷ MACHOVEC, M. *Smysl lidské existence*. Praha: Akropolis, 2008. 127 s. ISBN 978-80-7304-103-8.

¹⁸ KŘIVOHLAVÝ, J. *Psychologie moudrosti a dobrého života*. Praha: Grada, 2009. 138 s. ISBN 978-80-247-2362-4.

¹⁹ HEJNA, D. *Smysl lidské existence*. Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Purkyně, Pedagogická fakulta, 2003. 39 s. ISBN 80-7044-538-6.

²⁰ HEJNA, D. *Smysl lidské existence*. Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Purkyně, Pedagogická fakulta, 2003. 39 s. ISBN 80-7044-538-6.

Dle Aristotela je může štěstí a blaženosti dosáhnout jen svobodný člověk, který se činěním dobra stává dobrým.

Další filozofický směr představovalo pojetí stoiků, tj. např. Luciuse Senecy a Narcise Aureliuse, kteří věřili, že ctnost, která znamená život ve shodě s přírodou a božským řádem, ale i lidskou rozumovou přirozeností, je jedinou zárukou šťastného a smysluplného života.²¹ Epiktetos, řecký stoický a eklektický filozof založil vlastní filozofickou školu. Učení starých stoiků přizpůsobil duchovní atmosféře své doby a doplnil je novými poznatky, zejména etickými, z nichž mnohé jsou hodnotné i pro dnešní dobu.²²

Ve středověku křesťanství chápalo smysl života jako víru samu, podílení se na jednotě světa, jehož je člověk součástí.

Odlíšné pojetí smyslu života předložil později Immanuel Kant. Kritizoval teorii, která nejdříve stanoví nejvyšší princip, kterým je blaženost, a poté se snaží ukázat cestu k němu s tím, že lidské jednání je k dosažení cíle pouhým prostředkem. Kant odporoval myšlenkou, že vůle sama o sobě je zákonem, účelem, příčinou i důvodem spouštějícím jednání.²³

Zcela jiný pohled nabídl Arthur Schopenhauer, který považoval člověka především za tělesnou bytost, jejíž podstata nespočívá v myšlení, ale nevědomá vůle pohánějící ji k životu, která je podstatou nejen člověka, ale veškerého života jako takového.²⁴ Za podstatu člověka považoval vůli, a proto cenil výše charakter člověka než jeho vědění. Byl determinista a lidské činy jsou podle něho podřízeny kauzalitě. (Byl ovlivněn východní filozofií, především buddhismem.)²⁵ „V oblasti morálky hlásal popírání vůle k životu, askezi, dobrovolnou chudobu a pohlavní zdrženlivost, což jej sblížovalo s buddhismem.“²⁶

Smyslem života se zabýval také Friedrich Nietzsche, který za nejvyšší hodnotu, tzn. nejvyšší princip, považuje život sám.²⁷ Jako zakladatel "filozofie života" spatřoval v "životě" iracionální, věčně se rodící a umírající, pudy a vůlí ovládanou temnou

---

²¹ HEJNA, D. *Smysl lidské existence*. Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Purkyně, Pedagogická fakulta, 2003. 39 s. ISBN 80-7044-538-6.

²²<http://slovník-cizich-slov.abz.cz>. *Epiktetos*. prof.PhDr.Rudolf Kohoutek,CSc. Staženo dne 20. listopadu 2012 z <http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/epiktetos-asi-55-asi-135-n-l>

²³ HEJNA, D. *Smysl lidské existence*. Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Purkyně, Pedagogická fakulta, 2003. 39 s. ISBN 80-7044-538-6.

²⁴ HEJNA, D. *Smysl lidské existence*. Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Purkyně, Pedagogická fakulta, 2003. 39 s. ISBN 80-7044-538-6.

²⁵<http://slovník-cizich-slov.abz.cz>. *Arthur Schopenhauer*. [online]. [cit. 2012-11-20]. Dostupné z: http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/hledat?typ_hledani=prefix&cizi_slovo=Schopenhauer+++

²⁶<http://www.cojeco.cz> *Arthur Schopenhauer*. [online]. [cit. 2012-11-20]. Dostupné z: http://www.cojeco.cz/index.php?s_term=&s_lang=2&detail=1&id_desc=86407

²⁷ HEJNA, D. *Smysl lidské existence*. Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Purkyně, Pedagogická fakulta, 2003. 39 s. ISBN 80-7044-538-6.

a krutou sílu.²⁸ Byl iracionalista, extrémní individualista a voluntarista pohrdající davem. Nevěřil v poznávací sílu rozumu. Za základní princip života považoval vůli k moci. Předhodnocoval a dehonestoval hodnoty (zejména křesťanské), které podle něho snižovaly vůli k moci. Předpokládal příchod nadčlověka. Za hlavní pramen poznání považoval intuici. Zatímco ve svých prvních dílech usiloval Heidegger o vytvoření filozofického systému, později prohlásil racionální postižení světa za nemožné.

K pojetí smyslu života uznávaného ve starověkém Řecku se částečně vrátil Soren Kierkegaard, který zdůrazňuje volbu člověka. Člověk se stává tím, čím chce být. Nemá předem stanovenou podstatu. Získává ji teprve svým konáním, které je závislé na jeho svobodné volbě a zodpovědnosti.

Stejný postoj v této otázce zaujímal i Martin Heidegger. Zdůrazňoval, že člověk si je vědom své konečnosti, a proto pociťuje zodpovědnost za svůj život a určuje jeho směr dle svého přesvědčení.²⁹ „V hlavním svém díle *Sein und Zeit (Bytí a čas)* chtěl odhalit smysl bytí prostřednictvím analýzy (hermeneutiky) lidské existence. Základem této tzv. fundamentální ontologie (Heidegger se sám nepovažoval za existencialistu) je koncepce člověka v jeho konečnosti, časovosti, smrtelnosti. Čas má být podle Heideggera nejpodstatnější charakteristikou lidského bytí. Prožívání časovosti splývá u raného Heideggera s vyhoceným pocitem osobnosti, s koncentrací na budoucnost. Prožívání úzkosti, starosti, rozhodování, svědomí, viny dodává osobnosti autentickou existenci, zatímco život v přítomnosti vede k tomu, že svět věcí, svět každodennosti zakrývá člověku jeho konečnost...Zatímco ve svých prvních dílech usiloval Heidegger o vytvoření filozofického systému, později prohlásil racionální postižení světa za nemožné.“³⁰

Z pohledu Alberta Camuse je přirozené, že člověk hledá smysl v životě, který podporuje jeho ideály a hodnoty a snaží se směřovat k cíli.³¹

1.1.2 Individuální důvody hledání smyslu života

Člověk se může zabývat hledáním smyslu života, pokud cítí potřebu uspokojení z vyšších cílů, ale nejčastěji se na smysl svého života ptá v krizových neboli mezních situacích.

---

²⁸ www.cojeco.cz Friedrich Nietzsche. [online]. [cit. 2012-11-20]. Dostupné z: http://www.cojeco.cz/index.php?s_term=&s_lang=2&detail=1&id_desc=64971

²⁹ HEJNA, D. *Smysl lidské existence*. Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Purkyně, Pedagogická fakulta, 2003. 39 s. ISBN 80-7044-538-6.

³⁰ <http://www.cojeco.cz> Martin Heidegger. [online]. [cit. 2012-11-20]. Dostupné z: http://www.cojeco.cz/index.php?detail=1&id_desc=32682&s_lang=2&title=Heidegger

³¹ HEJNA, D. *Smysl lidské existence*. Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Purkyně, Pedagogická fakulta, 2003. 39 s. ISBN 80-7044-538-6.

Dle Křivohlavého se po smyslu svého života člověk nejčastěji ptá, pokud pociťuje prázdnotu, neuspokojuje ho dosavadní život a nejsou naplněny jeho základní potřeby, když strádá. Je to tehdy, když má dojem, že ho nikdo nepotřebuje, protože je k ničemu, např. proto, že je starý, nemocný, neschopný, nemohoucí nebo osamělý, když mu odejde někdo, koho měl rád, když ho jeden po druhém opouštějí přátelé a on zůstává na světě sám, když o vše ztrácí zájem, nemá od života žádná očekávání, když žije v provizoriu už příliš dlouho a neobjevuje se nic, co by posílilo jeho naději, když cítí nedostatek atraktivních cílů, nebo, pokud se vyhýbá jakémukoli riziku a námaze, nechá se unášet proudem nicnedělání a nudy, pokud se blahobyt stal cílem, kterého dosáhl, nemusí se o sebe starat a poznává, že to nestačí, a nebo, pokud je člověk vyčerpán z množství každodenních starostí.³²

1.1.3 Význam otázky smyslu života pro člověka

Hledání smyslu života je čistě lidskou záležitostí, kterou se člověk liší od zvířat. „*Tvorba smyslu a nacházení smysluplnosti žití je základní a podstatně důležitý lidský psychický proces.*“³³

Frankl vytvořil motivačně teoretický koncept, který zahrnuje touhu člověka nalezení a naplnění smyslu života. Tento koncept je nazýván „*Vůle ke smyslu*“³⁴. Vůle ke smyslu je hluboce zakořeněnou lidskou potřebou najít v jednotlivých životních situacích smysl a tento smysl naplnit „*Člověk je konečně a původně charakterizován svou vůlí ke smyslu, touhou po co možná nejsmysluplnějším naplnění své existence a zápasem o nalezení životního obsahu, tedy snahou dosáhnout ve svém životě naplnění tohoto obsahu.*“³⁵

Yalom též pohlíží na člověka jako na bytost pátrající po smyslu, avšak říká, že „*hledání nás mnohdy přivádí ke krizím životního smyslu*“. Důvodem hledání smyslu je lidská potřeba mít hodnotový systém a percepční rámec, kterým by se mohlo řídit jednání člověka.³⁶

---

³² KŘIVOHLAVÝ, J. *Mít pro co žít*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2010. 134 s. ISBN 978-80-7195-404-0.

³³ KŘIVOHLAVÝ, J. *Psychologie smysluplnosti existence*. Praha: Grada, 2006. 204 s. ISBN 80-247-1370-5.

³⁴ FRANKL, V. E. *Vůle ke smyslu*. Brno: Cesta, 1994. 212 s. ISBN 80-85139-29-2.

³⁵ FRANKL, V. E. *Psychoterapie pro laiky*. Brno: Cesta, 1998. 158 s. ISBN 80-85319-80-2.

³⁶ YALOM, I. D. *Chvála psychoterapie*. Praha: Portál, 2003. 244 s. ISBN 80-7178-761-2

S touto myšlenkou se ztotožňuje i Raban, dle kterého je smysl života možné chápat i jako „*potřebu orientace v mezních situacích*.“³⁷ Mezní situace jsou blíže popsány v samostatné kapitole.

Podle Hellera je odpovědí na lidskou otázku po smyslu života náboženství. Když člověk na základě mezní situace reflektuje svou existenci a začne se ptát po jejím smyslu, sám si na tuto otázku neumí odpovědět a začne si proto vytvářet bohy, v sekularizované společnosti životní cíle – hodnoty, které dají jeho životu „smysl“. Hledání smyslu života můžeme tedy nazvat antropologickou konstantou.³⁸

1.2 Mezní situace

Mezní situace neboli krize označuje situace hlubokého otřesu, jako je krajní úzkost, boj, utrpení a smrt, ve kterých se odhaluje povaha lidské existence jako něčeho nepodmíněného.³⁹ Je to vyhrocená situace, v které se projevuje odolnost člověka.⁴⁰ Pojem mezní situace zavedl existencionální filosof 20. století Karl Jaspers. Mezní situace je pro člověka otřesem a zároveň poznáním něčeho nového, nečekaného a zdrcujícího. Člověk je obklopen jistým materiálním světem a mezní situace tento stav mění. Člověk je znejistěn, protože přestanou dostačovat dosavadní odpovědi na otázku smyslu nebo jistoty života. A právě ve chvíli, kdy člověk začíná hledat smysl svého života v něčem nemateriálním, se podle Jasperse setkává s transcendencí. Podle něj není možné smysl lidské existence popsat, ale je možné ho zakusit díky mezním situacím. Mezní situace dostávají člověka do blízkosti toho, co přesahuje jeho svět a jeho chápání. Díky mezním situacím člověk chápe, že svět není takový, jaký si ho představoval.⁴¹

Dle Špatenkové je krize „*přechodný stav vnitřní nerovnováhy způsobený kritickými událostmi nebo takovými životními událostmi, které vyžadují zásadní změny a řešení*.“⁴² Krize mohou mít různou povahu. Vývojové krize jsou takové, které jsou neoddelitelnou součástí lidského vývoje s tím, že ve většině případů můžeme hovořit o posunu dopředu a jsou hodnoceny spíše jako pozitivní. Vývojovou krizí je např. odchod z domova, sňatek, nástup do práce nebo naopak odchod do důchodu atd.

---

³⁷ RABAN, M. Duchovní smysl člověka dnes: od objektivního k existenciálnímu a věčnému. Praha: Vyšehrad, 2008. 394 s. ISBN 978-80-7021-933-1.

³⁸ DRAPELA, V. *Přehled teorií osobnosti*. Praha: Portál, 2011. 175 s. ISBN 8026200403.

³⁹ Kolektiv autorů. *Ilustrovaný encyklopedický slovník II*. díl J-Pri. 1. vydání. 523 s. Praha: Academia, 1981. ISBN 505-21-856

⁴⁰ HARTL, P. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2009. 136 s. ISBN 978-80-7367-569-1.

⁴¹ Kolektiv autorů. *Ilustrovaný encyklopedický slovník II*. díl J-Pri. 1. vydání. Praha: Academia, 1981. ISBN 505-21-856. Str. 523.

⁴² ŠPATENKOVÁ, N. a kol. *Krize: psychologický a sociologický fenomén*. 1. vyd. Praha: Grada, 2004. 129 s. ISBN 8024708884

Dalším druhem krizí jsou situační. To jsou takové situace, které nelze předvídat. Není možné se na ně připravit. Člověka zasahují nečekaně a zaskočí ho. Tento druh krizí narušuje identitu a integritu jedince, jeho pocit jistoty a bezpečí. Jedná se o traumatické krize. Patří mezi ně např. smrt blízké osoby, sdělení závažné choroby, problémy spojené s partnerským soužitím jako je nevěra, rozvod či ztráta zaměstnání. Dalším druhem krizí jsou krize kumulované. To jsou takové případy, kdy je prožívání současné mezní situace ještě dále komplikováno, např. nedořešenou předchozí mezní situací atd.⁴³ Klimpl obdobně dělí krize na krize životních změn a traumatické krize.⁴⁴

1.3 Spouštěče krize

Spouštěče krize mohou být předvídatelné, jako jsou u vývojových krizí neboli krizí životních změn, mezi které patří dospívání, odchod od rodičů a osamostatnění se, sňatek, narození dítěte, stěhování, změna zaměstnání, klimakterium, stárnutí, penzionování a umírání, anebo nepředvídatelné, neboli traumatické krize, jsou např. smrt blízké osoby, partnerské problémy, zdravotní problémy, sociální trauma, role oběti či svědka u trestných činů, soudní stíhání nebo vězení, zážitky s predispozicí k rozvoji posttraumatické poruchy (přírodní katastrofy atd.).^{45, 46}

Výzkum životních změn začal v 60. letech, když Holmes a Rahe zrealizovali výzkum s cílem odhalit souvislost mezi stresujícími životními událostmi a fyzickými nemocemi. Z výzkumu vyplynulo, že stres často plynul nejen z negativních událostí, ale i z pozitivních jako je svatba, narození dítěte či povýšení. Výsledkem bylo potvrzení teze, že stres je vyvoláván změnami. Práce též ukázala, a potvrdily to i další studie, že lidé s vysokým skóringem jsou náchylní k fyzickým i psychickým nemocem. Výzkum vyústil ve vytvoření klasifikace životních událostí, které se mohou stát spouštěčem krize. Ke každé takové události přiřadili určitý počet bodů. Nejvýše je na škále hodnoceno úmrtí partnera 100 bodů, druhý je rozvod, hodnocený 73 body a rozchod partnerů 65 bodů. Více viz. Příloha Škála životních událostí měřící stres z hlediska životních změn podle Holmese a Rahe. Na špičce této škály dominují jednoznačně negativní či neočekávané události.⁴⁷

---

⁴³ ŠPATENKOVÁ, N. a kol. *Krize: psychologický a sociologický fenomén*. 1. vyd. Praha: Grada, 2004. 129 s. ISBN 8024708884

⁴⁴ KLIMPL, P. *Psychická krize a intervence v lékařské ordinaci*. 1. vyd. Praha: Grada, 1998. 167 s. ISBN 8071693243

⁴⁵ KLIMPL, P. *Psychická krize a intervence v lékařské ordinaci*. 1. vyd. Praha: Grada, 1998. 167 s. ISBN 8071693243

⁴⁶ ŠPATENKOVÁ, N. a kol. *Krize: psychologický a sociologický fenomén*. 1. vyd. Praha: Grada, 2004. 129 s. ISBN 8024708884

⁴⁷ HOLMES, T., RAHE, R. in Wayne Weiten, Dana S. Dunn, Elizabeth Yost Hammer: *Psychology Applied to Modern Life: Adjustment in the 21st Century*. Cengage Learning, 2011. 688 s. ISBN 1111186634

Krize je možné rozlišovat i podle toho, zda je jejich původ vnitřní nebo vnější. Zda jsou způsobeny tím, že je člověku něco odíráno nebo nabízeno více možností, potom nastupuje krize volby, nebo je zdrojem krize změna.⁴⁸

Dalším rozlišovacím znakem může být, zda jsou spouštěče krize individuální nebo komunitní jako např. přírodní pohromy nebo, zda jsou akutní či chronické, zjevné nebo latentní, které jsou jakoby skryté a člověk si neuvědomuje příčinu své krize.⁴⁹

1.4 Průběh krize

Průběh krize ovlivňuje celá řada faktorů. Dle Říčana záleží na osobnosti jedince, jeho charakteru, vůli, psychické a fyzické odolnosti a přizpůsobivosti, na věku, tzn. v jakém vývojovém stádiu, se člověk nachází, na pohlaví, na životní situaci, tj. např. rodinné zázemí či socioekonomický status, na schopnosti zvládat náročné životní situace, na postojích a hodnotovém žebříčku jedince. Řičan zmiňuje jako jeden z faktorů i náboženské vyznání. Dalšími faktory je zdravotní stav, vyřešené i nevyřešené ostatní krize a jejich souběh, ale i naděje.⁵⁰

Dle Frankla se člověk stává odolnějším vůči krizi a schopným vypořádat se s utrpením, pokud může ve svém životě najít smysl a naplnit ho. „*Vidí-li v tom smysl, je dokonce připraven obětovat život. Na druhé straně, nemůže-li najít smysl, má sklon vzít si život uprostřed všeho blahobytu a hojnosti, které ho obklopují, a navzdory nim.*“⁵¹ S myšlenkou se ztotožňuje i Křivohlavý v citaci Taylorové v situacích, kdy lidé zakoušejí utrpení, dochází k značnému zesílení intenzity hledání vyššího smyslu v tom, co se událo. A pokud člověk tento smysl nachází, povznáší se nad utrpení, což mu může pomoci lépe se s ním vypořádat. Síla utrpení podněcuje potřebu nacházet smysluplnost života.⁵²

Frankl, který měl zkušenost z koncentračního tábora, ukazuje důležitost smysluplnosti života pro překonávání mezních situací na příkladech zkušeností psychiatrů působících ve válečných zajateckých táborech. „*Mnoho z nich totiž dospělo k závěrům, že nejpravděpodobnější šanci na přežití měli zajatci, u nichž se objevovala orientace na určitý smysl, a uvědomovali si, že jsou k tomuto smyslu zavázáni...Jak se zdá, náleží vůli ke smyslu něco, pro co razila moderní psychologie výraz survival value*

---

⁴⁸ THOM, R. in ŠPATENKOVÁ, N. a kol. *Krize: psychologický a sociologický fenomén*. 1. vyd. Praha: Grada, 2004. 129 s. ISBN 8024708884

⁴⁹ www.ped.muni.cz. CAPLAN, G. in PROKOPOVÁ, A.: *Psychická krize*. [online]. [cit. 2012-11-20]. Dostupné z: www.ped.muni.cz/whealthedu/files/files/krize_op.doc

⁵⁰ ŘÍČAN, P. *Cesta životem*. Praha: Panorama, 1990. s. 419. 80-7038-078-0.

⁵¹ FRANKL, V. E. *Vůle ke smyslu*. Brno: Cesta, 1994. 212 s. ISBN 80-85139-29-2.

⁵² KŘIVOHLAVÝ, J. *Pozitivní psychologie*. Praha: Portál, 2004. 195 s. ISBN 80-7178-835-X

(*hodnota pro přežití*).⁵³ Smysl života podle něj můžeme objevit trojím způsobem: vykonáním činu, prožitím hodnoty, utrpením – setkáním se s mezními situacemi (mezní situace viz. samostatná kapitola).⁵⁴

Dle Längleho když člověk čelí osudovým podmínkám a není v jeho silách tyto podmínky změnit, nezáleží příliš na tom, co je příčinou, zdrojem utrpení, protože to daný jedinec nemůže nijak ovlivnit. V takové situaci považuje za klíčové rozhodnutí člověka, jestli chce toto utrpení nést. „*Mně, a to výlučně mně samému, je vyhrazen způsob, jak trpím, a odpovědnost za vztah či za hodnotu, pro něž chci navzdory svému utrpení svůj život žít a vytrvat v něm.*“⁵⁵

Existuje více popisů průběhu krize. Mezi nejvšeobecnější, tzn. mezi popisy s nejmenším počtem fází, patří např. definice Klimpla, který průběh krize rozděluje na tři fáze. První fázi nazývá fází šoku. V této fázi se člověk snaží danou situaci zpracovat a získat odstup. Vyrovnává se se svými emočními reakcemi na ni. Druhá je fáze reakce, která může trvat dny, ale i měsíce. Během této fáze je mobilizovány obranné mechanismy. Typickými projevy je sebedestruktivní chování, užívání alkoholu a dalších látek. Poté následuje poslední fáze - zpracování. Zpracování je hledání nové rovnováhy v životě. Je zaměřeno na změnu smyslu života. Dle Klimpla tato fáze trvá půl roku až rok.⁵⁶

O něco detailnější je např. popis průběhu krize autora Gerarda Caplana, který rozlišuje čtyři fáze. V první fázi člověk vnímá ohrožení, čehož přirozeným důsledkem je zvýšená úzkost. Zaktivizuje proto obvyklé vyrovnávací strategie. Tuto fázi může překonat svépomocí nebo s pomocí blízkých. Tato fáze může trvat několik minut, hodin, maximálně několik dní.) Pokud se neosvědčí, nastupuje druhá fáze, ve které neúčinnost vyrovnávacích strategií z první fáze vede k dalšímu zmatku. Člověk zažívá pocit zranitelnosti a nedostatku kontroly nad situací. Může se objevit ochromení. Nebo se mohou objevit pokusy vyrovnat se se situací náhodným způsobem. Pokud není nalezeno řešení, přetrvává úzkost a člověk vstupuje do další fáze. Ve třetí fázi se člověk pokouší o předefinování krize s nadějí, že důvěrně známé vyrovnávací prostředky budou účinné. Napětí se stále zvyšuje a mobilizuje všechny psychické rezervy k hledání nových způsobů řešení situace. Dochází buď k překonání krize a znovuzískání ztraceného pocitu emoční rovnováhy, nebo, v případě, že je snažení

---

⁵³ FRANKL, V. E. *Vůle ke smyslu*. Brno: Cesta, 1994. 212 s. ISBN 80-85139-29-2.

⁵⁴ DRAPELA, V. *Přehled teorií osobnosti*. Praha: Portál, 2011. 175 s. ISBN 8026200403.

⁵⁵ LÄNGLE, A. *Smysluplně žít. Aplikovaná existenciální analýza*. Brno: Cesta, 2002. 79 s. ISBN 80-7295-037-1.

⁵⁶ KLIMPL, P. *Psychická krize a intervence v lékařské ordinaci*. 1. vyd. Praha: Grada, 1998. 167 s. ISBN 8071693243.

neúspěšné, k odmítnutí existujících problémů. Zde vzniká nebezpečí, že krize přejde do chronického stavu. Pokud nedojde ani k jedné z těchto dvou možností, dochází ke čtvrté fázi. Ve čtvrté fázi se napětí už se stává nesnesitelným, i když navenek může člověk působit tak, že krizi zvládnul. Zkreslené vnímání situace a stažení se ze sociálních kontaktů vede ke zvyšování vnitřního chaosu. Člověk může v této fázi i nepřímo ventilovat negativní emoce, např. předrážděností, sebevražednými tendencemi, abúzem alkoholu či jiných návykových látek apod. Člověk se dostává do situace, kdy je zřejmé, že krize vyúsťuje negativně.⁵⁷ Pokud člověk není schopen znovu nalézt sám vnitřní rovnováhu, může se jako účinná, ukázat odborná pomoc psychologa.

---

⁵⁷ www.ped.muni.cz. CAPLAN, G. in PROKOPOVÁ, A.: *Psychická krize*. [online]. [cit. 2012-11-20]. Dostupné z: www.ped.muni.cz/whealthedu/files/files/krize_op.doc

1.5 Reakce na krizi a řešení krize

V reakci na krizi může člověk k jejímu řešení zaujmout dva postoje. Jedním postojem je zaměření se sám na sebe, na své emoce. Jedná se o egocentrický přístup. Obranným mechanismem bývá únik do fantazie, ke vzpomínkám. Druhým možným přístupem je zaměření se na problém. Při zaujmutí této strategie se člověk snaží ovlivňovat své okolí. Hledá informace a alternativní možnosti řešení problému. Volba přístupů je individuální. Závisí na subjektivním zhodnocení situace, významu problému, rizika nečinnosti a jiných faktorech.⁵⁸ Ale i na duševních dispozicích, charakteru.

Caplan z hlediska řešení problému (tzn. mezní situace, frustrace) rozlišuje efektivní a neefektivní strategie. Efektivní přístup je přístup aktivní a neefektivní je pasivní. Mezi efektivní strategie patří: aktivní přístup ke světu, hledání informací; vyjádření pozitivních i negativních emocí; aktivní hledání pomoci u druhých; schopnost rozdělit krize na části a postupně je řešit; schopnost rozpoznat včas příznaky únavy a dezintegrace a předcházet jim; schopnost aktivně se vyrovnávat s emocemi a problémy a schopnost akceptovat je, pokud je nelze změnit; ochota měnit sebe sama, sebedůvěra, důvěra k druhým a naděje, že krizi je možno překonat. Vyjmenovává neefektivní strategie: odmítání, neschopnost si připustit krizovou situaci, pasivita; potlačování emocí, zvl. negativních; všeobecná dezintegrita osobnosti a dezorganizace činnosti, narušení rytmu; neschopnost sebeovládání, výbuchy emocí, rezignace; nehledání pomoci u druhých, případně její neakceptování; deprimace, pocit sevření či „převálcování“ problému a stereotypní, neúčelné reagování na ně.⁵⁹

Caplan definuje činitele, na kterých je řešení krize závislé: realistický odhad nově vzniklých událostí, dosažitelnost podpůrné sítě, dosažitelnost vyrovnávacích strategií.⁶⁰

Např. Mikuláščík v manažerské psychologii dále při volbě zaměření se na problém, rozlišuje ještě další tři typy osobností, dle jejich reakce na krizi, tzn. dle obvyklé strategie řešení problému. Extrapunitivní typ je typ osobnosti, která hledá viníka spíše v lidech kolem sebe než v objektivních příčinách. Intropunitivní typ je člověk, který obvykle hledá naopak vinu v sobě, než v lidech kolem sebe.

---

⁵⁸ LAZARUS, FOLKMAN in ŠPATENKOVÁ, N. a kol. *Krize: psychologický a sociologický fenomén*. 1. vyd. Praha: Grada, 2004. 129 s. ISBN 8024708884

⁵⁹ CAPLAN, G. in KEBZA, V. *Chování člověka v krizových situacích*. Praha: Česká zemědělská univerzita v Praze. 134 s. ISBN 78-80-213-1971-4.

⁶⁰ CAPLAN, G. in VODÁČKOVÁ, D. *Krizová intervence*. Praha: Portál, 2007. 543 s. ISBN 978-80-7367-342-0.

Impunitivní typ je typ osobnosti hledající příčiny v nějakých objektivních podnětech. Tento typ nemá sklon obviňovat primárně sebe, ani své okolí.⁶¹

Mikuláščík uvádí, že pokud je člověk frustrován, dá se očekávat, že přestanou působit samořídící mechanismy psychiky, jako je racionálnost, rozvaha, sociální ohleduplnost a především emoční stabilita. Nastoupí převaha emocí, které mohou vést k afektovanému jednání. Člověk na situaci reaguje stresem. Příznakem frustrace je vzrušení, rozčilení, bezradnost či úzkost. Existují přirozené praktiky ke snižování napětí a k úspěšnému překonání překážek neboli strategie či reakce. Ty jsou vrozené a je možné se je i naučit. Jedná se např. o zvýšené úsilí, agresivitu, vztek, depresivní reagování, sublimaci a kompenzaci (tj. hledání náhradního uspokojení), racionalizace (tj. falešné rozumové zdůvodnění), vykupování se (tj. sebetrestání), projekce (tj. přenášení příčin na druhé), únik do fantazie (tj. uspokojení myslí ve vlastních představách), regrese (např. pláč), popření (tzn. potlačení významu původního cíle) a únik (vyhnutí se překážce).⁶²

Též Nakonečný zmiňuje, že pokud se člověk ocitá v mezní životní situaci, jsou pro něj přirozené negativní emoce jako je vztek, strach, smutek a deprese. Vztek je provázen aktivací organismu, protože je původně spojen s agresí vůči překážce a pokud jde o překážku sociální, také s postoji a pocity nepřátelství. Vztek patří k prvotním reakcím člověka na překážku, která se jeví jako bezvýchodná, nespravedlivá. Vztek je emocí, která dává průchod citům, prožívání situace. Strach v případě mezních situací je emoce vyvolaná nejistotou z toho, co bude, jak danou situaci člověk zvládne. Smutek je reakce na ztrátu něčeho důležitého. Smutek je utlumující emoce, jež je provázena skleslostí, poklesem zájmu dění kolem sebe a sníženou aktivitou. Smutek je provázen zoufalstvím, pocitem prázdnoty a ztrátou smyslu života, alespoň v dané chvíli. Pokud se člověk se smutkem nevyrovná, může propadnout depresi, zatrpklosti a ve výsledku i rezignovat na celý život.⁶³ Deprese je definována jako chorobný smutek. Jedná se o duševní stav, pro které jsou charakteristické pocity smutku, skleslosti, vnitřního napětí, nerozhodnosti spolu s útlumem a zpomalením duševních i tělesných procesů, ztrátou zájmu a pokleslým sebevědomím, úzkostí, apatií, sebeobviňováním a útlumem. Deprese se může u člověka objevit ale i po úspěšném překonání mezní situace. Tento druh deprese je nazýván „depresí z odbřemenění“.⁶⁴

---

⁶¹ MIKULÁŠTÍK, M. *Manažerská psychologie*. Praha: Grada Publishing, 2007. ISBN 978-80-247-1349-6.

⁶² MIKULÁŠTÍK, M. *Manažerská psychologie*. Praha: Grada Publishing, 2007. ISBN 978-80-247-1349-6.

⁶³ NAKONEČNÝ, M. *Sociální psychologie*. Praha: Academia, 1999. 287 s. ISBN 80-200-0690-7

⁶⁴ HARTL, P., HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2000. 774 s. ISBN 80-7178-303-X.

1.6 Tranzitorní a netranzitorní rodinná krize

Rodinné krize jsou všeobecně děleny do dvou skupin na tranzitorní a netranzitorní.

1.6.1 Tranzitorní rodinná krize

Tranzitorní rodinná krize je taková, která je předvídatelná, očekávatelná. Tyto události jsou v literatuře též nazývány normativními. Člověk má možnost se na ni psychicky připravit. Mezi tranzitorní rodinné krize patří: a) seznámení partnerů (krize z rasových, náboženských, ekonomických, prestižních, sexuálních, kulturních důvodů atd.), b) narození 1. dítěte, c) odchod 1. dítěte z domova, d) odchod posledního dítěte – komunikační vakuum, e) odchod 1. partnera do důchodu, f) odchod 2. partnera do důchodu – důležité jsou spol. zájmy, g) úmrtí 1 z partnerů, h) úmrtí 2. partnera – rodina zaniká.⁶⁵

1.6.2 Netranzitorní rodinná krize

Netranzitorní rodinná krize je způsobena neočekávanými událostmi, které rodinu zasáhnou bez toho, aby měla možnost se na ni připravit. Tyto události jsou též nazývány paranormativními. Mezi netranzitorní rodinné krize patří: a) nečekaný odchod člena rodiny (náhlé úmrtí, náhlá dlouhodobá hospitalizace; nezvěstnost; únosy), b) nečekaný příchod člena rodiny – neplánované těhotenství; dítě z dřívějšího svazku, c) demoralizace rodiny – nevěra; trestná činnost členů rodiny; všechny možné závislosti; manželský trojúhelník, d) ztráta zaměstnání.⁶⁶

1.6.3 Manželská krize

Zvláštním typem rodinné krize je tzv. manželská krize.

Po určité době přicházejí v manželství přirozené krize, tj. období nespokojenosti.

První krize přichází mezi 3. - 7. rokem trvání manželství.⁶⁷ Dle Kratochvíla se 1. krize může posunout až do 6. - 9. roku a je poté závažnější.⁶⁸ (Dle Nováka je ale realističtější představa, že krize může přijít kdykoliv ..).⁶⁹ Její příčinou bývá ztráta

---

⁶⁵ www.ucitele.tym.cz. *Pojmy sociální psychologie*. [online]. [cit. 2012-12-03]. Dostupné z: ucitele.tym.cz/pavel/pojmy_socialni_psychologie.doc

⁶⁶ www.ucitele.tym.cz. *Pojmy sociální psychologie*. [online]. [cit. 2012-12-03]. Dostupné z: ucitele.tym.cz/pavel/pojmy_socialni_psychologie.doc

⁶⁷ PLZÁK, M. in KRATOCHVÍL, S. *Manželská terapie*. Praha: Portál, 2005. 255 s. ISBN 80-7367-048-8

⁶⁸ PLZÁK, M. in KRATOCHVÍL, S. *Manželská terapie*. Praha: Portál, 2005. 255 s. ISBN 80-7367-048-8

⁶⁹ NOVÁK, T. *Manželské a rodinné poradenství*. Praha: Grada Publishing, 2006. 108 s. ISBN 80-247-1316-0.

zamilovanosti, menší idealizace partnera a stereotyp. Je výsledkem přerodu zamilovanosti, romantiky do starostí všedního dne. Líbánky začínají být nahrazovány řešením ne vždy příjemných úkolů či situací, na něž manželé navíc nemají stejný názor. Tak se již v prvním roce manželství projevují falešná očekávání a nesplnění vlastních představ. Potíže tak nastávají díky malicherným příčinám. Ke krizím poté zbytečně přispívají urážky, hněv a jiné negativní projevy. Tato krize trvá většinou kolem jednoho roku. Pokud není zvládnuta, bývá velké procento manželství rozváděno do pěti let od sňatku. Novák pro zvládnutí první krize doporučuje nediskutovat o manželství, nerozebírat, co si člověk představoval jinak, neupínat se k představě věčné romantické lásky a zaměřit se na vyřešení praktických problémů. Též doporučuje dát prostor svým koníčkům.⁷⁰

Poté následuje opět růst spokojenosti. Druhá krize přichází mezi 17. až 25. rokem trvání manželství a je většinou méně závažná.⁷¹ Bývá nenápadná a většinou i méně hluboká. Jde o směr podrážděnosti vůči druhému. Člověk je citlivý a vyrovnává se s tím, že jeho děti potřebují více jeho peníze, než jeho samotného nebo již opustili rodné hnízdo. Navíc se začíná doma nudit.⁷² Krize souvisí i se stárnutím partnerů a obvykle nevyústí v rozvod.⁷³

Plzák rozlišuje různé stupně závažnosti krizí, které se liší intenzitou a délkou.

Lehká manželská krize se vyznačuje krátkým trváním. Je založena na několika střetech a poté brzy zmizí. Partneři neuvažují o rozvodu, spíše si jen „lezou na nervy“. Nechtějí ale ničit svůj vztah. Neznamená to ale, že by lehká krize nemohla vyústit v rozvod, pokud zajde příliš daleko a navíc se k ní mohou přidat i další komplikace. Příliš obvyklé to ale není.

Středně těžká manželská krize může trvat týdny, ale spíše měsíce. Charakteristické je pro ni kolísavé, ale výrazné nepřátelství. Objevují se opakované, marné pokusy udělat za vším tlustou čáru a začít zase znovu. Nevydrží to, a brzy dochází k dalším hádkám. V této fázi není v rodině vůbec klid. Pokud je ticho, tak je spíše očekáváním toho, „co zase bude“, nebo je výsledkem uraženého mlčení.

Dalším stupněm závažnosti krize je těžká manželská krize zvaná konflikt. Je dlouhodobá spojená s odporem k partnerovi. Jedná se o velmi silnou, ne přechodnou, averzi. Manželé již mohou mít oddělené finance. Doma se buď mlčí, nebo dochází ke zlým hádkám a nadávkám. Konflikt vztah směřuje k naprostému rozvratu a rozvodu.

---

⁷⁰NOVÁK, T. *Jak předejít krizi v manželství*. Praha: Grada Publishing, 2004. 120 s. ISBN 80-247-0935-X.

⁷¹PLZÁK, M. in KRATOCHVÍL, S. *Manželská terapie*. Praha: Portál, 2005. 255 s. ISBN 80-7367-048-8.

⁷²NOVÁK, T. *Jak předejít krizi v manželství*. Praha: Grada Publishing, 2004. 120 s. ISBN 80-247-0935-X.

⁷³PLZÁK, M. in KRATOCHVÍL, S. *Manželská terapie*. Praha: Portál, 2005. 255 s. ISBN 80-7367-048-8.

Nejčastější případy této krize spočívají v tom, že jeden z manželů chce za každou cenu manželství zachránit. Je tedy více deprimován, jelikož je na manželství více závislý. Druhý manžel je k trvání manželství lhostejnější a je více otrávený. Utíká z domova, bojí se domova a nemá zájem pořád dokola diskutovat o manželské krizi, nechce se bavit vůbec. Je také schopen lépe porozumět léčebným opatřením, snáze se s ním v konfliktu pracuje.⁷⁴

V manželství se přirozeně objevují i různě intenzivní hádky a to nejen během krize. Dle Nováka je třeba rozlišovat jejich jednotlivé stupně. Novák jmenuje **stále přítomnou hádku**, tj. konfliktní situace, jejíž frekvence prudce roste. Tyto hádky působí skrytě. Provází je napjaté podrážděné mlčení a hádku tvoří i jen několik slov. Dalším typem jsou **poměrně časté, dramatické hádky tzv. italských manželství**. Ty jsou bohaté na silné výrazy a případně i spojeny s fyzickou agresí, i když nemusí být intenzivní. Končí ale rychle usmířením a štěstím a láskou mezi partnery. **Občasné hádky typu „vznícených sazí“ nebo „ověřeného tématu sporu“** jsou v prvním případě občasné a snesitelné, vyskytující se jednou týdně a jejich zdrojem jsou různé maličkosti. O hádku typu „vznícené saze“ jde, pokud jsou příčiny typu „jedno s druhým“ a opakující se konkrétní, podstatný vliv určitého jevu je skrytý. „Ověřené téma sporu“ je hádkou ohledně sporného tématu, ke kterému mají potřebu se partneři znovu a znovu vracet. Dalším typem hádek jsou **hádky agresivně preventivní**, které se objevují v situaci, kdy jeden z dvojice chce preventivně zabránit něčemu, co si přeje druhý. Posledním typem jsou **hádky v důsledku nedostatečné léčby deprese**. Depresivní stavy bývají „léčeny“ partnerskou hádkou.⁷⁵

Dalším jevem, který se v manželství v komunikaci objevuje, je mlčení. Mlčení může být klidné, pohodové, ale může souviset s hádkou a být též projevem krize. Novák říká, že není nebezpečné zmlknout po hádce a hodinu spolu nekomunikovat, avšak není dobré mlčet i další den po hádce. Ten, kdo mluvit začíná a přinese pokračování běžné komunikace, tj. oběť omluvy, projevuje zralejší vztah k manželství než jeho partner.⁷⁶

---

⁷⁴ PLZÁK, M. *Žena a muž*. Praha: Nakladatelství MOTTO, 2001. 224 s. ISBN 80-7246-099-4.

⁷⁵ NOVÁK, T. *Manželské a rodinné poradenství*. Praha: Grada Publishing, 2006. 108 s. ISBN 80-247-1316-0.

⁷⁶ NOVÁK, T. *Manželské a rodinné poradenství*. Praha: Grada Publishing, 2006. 108 s. ISBN 80-247-1316-0.

1.7 Význam životních krizí

Životní krize jsou součástí života, a jak říká Frankl, „*Strast a smrt, osud a utrpení odloučit od života, to by znamenalo vzít životu tvář, formu. Teprve pod údery kladiva osudu, v bílém žáru utrpení z něho nabývá život formy a tváře.*“⁷⁷

Člověk se obává krizí, avšak krize mohou být i příležitostí k osobnímu růstu a mohou jako vedlejší produkt přinášet i další příležitosti či pozitivní změny. Záleží na postoji, jaký k nim člověk zaujme. Nalézání smyslu a příležitosti v negativních životních situacích souvisí s adaptabilitou člověka. Negativní události jsou traumatické zčásti i proto, že vyžadují zásadní změnu v pohledu člověka na sebe sama i na vnější svět a je důležité, aby lidé přišli na způsob jak nalézt smysl v událostech, jejichž důsledky jsou v rozporu s jejich osobním smyslem. Mezi tyto procesy patří snaha o nalézání vyššího smyslu v obtížných životních situacích. Dle Frankla „*je právě v obtížných životních situacích nesmírně důležité, aby člověk odhalil a uskutečnil hodnotové možnosti, jež mu situace nabízí, našel v nich pro sebe určitý smysl, a tak dokázal, že byl tohoto utrpení hoden.... V utrpení je skryta možnost smyslu a osobního zrání, neboť pokud nemůžeme změnit okolnosti, otevírá se nám stále ještě možnost změnit sebe sama, je jen na nás, zda tuto nabídnutou šanci k růstu využijeme....*“⁷⁸ „*Dokud trpíme, zůstáváme duševně naživu. Ano, v utrpení dokonce zrajeme, v utrpení rosteme – činí nás bohatšími a mocnějšími.*“⁷⁹ Být hoden utrpení znamená tedy získání možnosti nalézt cestu k osobnímu růstu, tedy příležitosti stát se vnitřně silnějším.

Zvládnutí krize neznamena zapomenout danou událost, ani že život bude stejný jako předtím. Překonání krize znamená, že člověk získá energii potřebnou k dalšímu normálnímu fungování, že obnoví vazby s ostatními lidmi, že bude opětovně schopen cítit uspokojení nebo dokonce radost a zjištění, že potíže nejsou nekonečné, nicméně že se např. při vzpomínce mohou na čas vrátit.⁸⁰

---

⁷⁷ FRANKL, V. E. *Lékařská péče o duši*. Brno: Cesta, 1996. 237 s. ISBN 80-7295-085-1.

⁷⁸ FRANKL, V. E. *Vůle ke smyslu*. Brno: Cesta, 1994. 212 s. ISBN 80-85139-29-2.

⁷⁹ FRANKL, V. E. *Lékařská péče o duši*. Brno: Cesta, 1996. 237 s. ISBN 80-7295-085-1.

⁸⁰ ŠPATENKOVÁ, N. a kol. *Krize: psychologický a sociologický fenomén*. 1. vyd. Praha: Grada, 2004. 129 s. ISBN 8024708884.

2 VYTIPOVANÉ MEZNÍ SITUACE V ŽIVOTĚ JEDINCE Z POHLEDU VLIVU NA JEHO PSYCHIKU

Tato kapitola je věnována několika vybraným mezním situacím, které mohou způsobit netranzitorní rodinnou krizi. Jedná se o ztrátu zaměstnání, vážnou diagnózu nebo smrt jednoho z partnerů. Mezní životní situací je sám o sobě rozvod, který je vyvrcholením nezvládnuté rodinné krize. Rozvodu je zde věnováno nejvíce prostoru, neboť je hlavním tématem aplikační části této práce.

2.1 Ztráta zaměstnání

2.1.1 Význam zaměstnání

Zaměstnání přináší člověku větší či menší míru uspokojení v podobě seberealizace. Je pro něj náplní všedních dní, díky zaměstnání se člověk dostává i do jiného prostředí. Dle Giddense je zdrojem rozmanitostí. Zaměstnání si organizují čas podle pracovní doby a čas nepromrhají. Zaměstnání je zdrojem sociálních kontaktů. Zaměstnání ale přináší člověku i peníze, které jsou hlavním zdrojem uspokojování potřeb, a které také určují, jaké potřeby člověk má. Zaměstnání je základnou pro získávání a zdokonalování dovedností a schopností člověka.⁸¹ Z hlediska lidského života práce určuje začátek a konec ekonomické aktivity.⁸² Pokud člověk dlouhodobě přijde o práci, přijde i o finanční odměnu a tím i možnost uspokojování svých materiálních potřeb, ale i duševních, které mu může finanční odměna zprostředkovat. Se ztrátou zaměstnání přichází i o možnost seberealizace a náplň života, na kterou byl zvyklý. Ztrácí postupně i pracovní schopnosti. Dle Buchtové tak vzniká osobní i rodinná ekonomická nejistota. Vytrácí se smysl života, omezují se sociální kontakty s přáteli a spolupracovníky, nastává postupný rozklad integrity osobnosti člověka. Člověk bez práce ztrácí spojení s realitou, zmocňuje se ho nejistota a strach z budoucnosti i pochybnosti o vlastních schopnostech. Buchtová dále říká, že „*lidé se shodují na tom, že i když je jejich práce obtížná, monotónní a nepřináší žádné vnitřní uspokojení, jen málokdo by se z nich chtěl stát nezaměstnaným.*“⁸³ V hodnotovém žebříčku

---

⁸¹ GIDDENS, A. in MAREŠ, P. *Nezaměstnanost jako sociální problém*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2002. 172 s. ISBN: 80-86429-08-3.

⁸² BUCHTOVÁ, Božena a kol. *Nezaměstnanost, psychologický, ekonomický a sociální problém*. 1. vyd. Praha: Grada, 2002. 236 s. ISBN: 80-247-90006-8.

⁸³ BUCHTOVÁ, Božena a kol. *Nezaměstnanost, psychologický, ekonomický a sociální problém*. 1. vyd. Praha: Grada, 2002. 236 s. ISBN: 80-247-90006-8.

jedince bývá zaměstnání na předním místě, u mnohých dokonce na místě prvním. Je výrazem jejich sebeaktualizace, užitečnosti, úcty i ocenění.⁸⁴

2.1.2 Sociální status nezaměstnaného

Ztráta zaměstnání představuje ztrátu společenského statusu zaměstnaného a přijmutí statusu nezaměstnaného, který je vnímaný jako podřadný. Být nezaměstnaný znamená, že o schopnosti člověka nemá společnost zájem, je tedy neschopný, nepotřebný. Práce je činnost, která potvrzuje jedinečnost člověka ve vztahu ke společnosti.⁸⁵ Dle Giddense je sociální status totožný se sociální prestiží.⁸⁶ Dle Špatenkové se jedná o ztrátu role, která je ztrátou sociální role nebo specifického místa v sociální síti.⁸⁷ Člověk ztrátou zaměstnání přichází i o ztrátu své pozice jako člena pracovního týmu, přichází o společenství, jehož byl členem. Život takového společenství se ho už dále netýká. Dle Mareše může navíc dojít k dobrovolné sociální izolaci nezaměstnaného, který se společnosti vyhýbá z důvodu pocitu méněcennosti a pocitu vlastní stigmatizace ze ztráty zaměstnání.⁸⁸

Dle Matouška je už jenom riziko ztráty zaměstnání velkým stresorem, který působí na psychiku člověka.⁸⁹ Na ztrátu zaměstnání, která je psychickým šokem, dle Buchtové reagují ženy a muži odlišně. Muži zaujmají obranný postoj, jsou více rozzlobení a snaží se zjistit důvody ztráty zaměstnání. Stresující je ale i hledání zaměstnání a řada jedinců, zvláště mužů, se v této situaci cítí poníženi a ucházení se o nabízená volná místa, která často nedosahují úrovně jejich kvalifikace a odbornosti, nabourává jejich sebeúctu k sobě jako člověku. U některých dlouhodobě nezaměstnaných po určité době dokonce dochází k pasivitě, rezignaci, nevěří, že již nějakou práci dokážou najít a práci si přestávají hledat.⁹⁰ Mareš navíc poukazuje na to, že o práci často dlouhodobě přicházejí starší lidé, protože zaměstnavatelé přijímají raději mladší. Pro staršího člověka je ztráta zaměstnání o to horší, že je často po

---

⁸⁴ FRANKL, V., E. in ŠPATENKOVÁ, N. a kol. *Krizová intervence pro praxi*. 1. vyd. Praha: Grada, 2004. 197 s. ISBN 80-247-0586-9.

⁸⁵ FRANKL, V., E. in ŠPATENKOVÁ, N. a kol. *Krizová intervence pro praxi*. 1. vyd. Praha: Grada, 2004. 197 s. ISBN 80-247-0586-9.

⁸⁶ GIDDENS, A. in MAREŠ, P. *Nezaměstnanost jako sociální problém*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2002. 172 s. ISBN: 80-86429-08-3.

⁸⁷ ŠPATENKOVÁ, N. a kol. *Krizová intervence pro praxi*. 1. vyd. Praha: Grada, 2004. 197 s. ISBN 80-247-0586-9.

⁸⁸ MAREŠ, Petr. *Nezaměstnanost jako sociální problém*. 3. uprav. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2002. s. 82.

⁸⁹ MATOUŠEK, O. a kol. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005. 479 s. ISBN 80-7367-002-X.

⁹⁰ BUCHTOVÁ, Božena a kol. *Nezaměstnanost, psychologický, ekonomický a sociální problém*. 1. vyd. Praha: Grada, 2002. 236 s. ISBN: 80-247-90006-8.

odchodu dospělých dětí z domácnosti, jeho hlavní životní náplní, zdrojem seberealizace. Přichází tak najednou jak o rodinu (i když ne samozřejmě zcela), tak o práci. Mladí lidé mají více aktivit, jejich život teprve začíná a mají čas i schopnosti se přeorientovat v pracovním zaměření. Ztráta proto není dle Mareše pro ně tak devastující. I když poznamenává, že dlouhodobá ztráta zaměstnání u příliš mladých lidí může vést k jejich zapojení do různých kriminálních gangů atd.⁹¹

2.1.3 Vyrovnání se se ztrátou zaměstnání a její dopad na rodinu

Jak již bylo řečeno v úvodu této kapitoly, ztráta zaměstnání je situací, která může vést k rodinné krizi, která může posléze vyvrcholit i jejím rozpadem. Ztráta zaměstnání ale nemusí nutně vést ke krizi v rodině, dokonce ani ne ke stresu osoby, ztrátou zaměstnání postižené. Dle Matouška ne každá ztráta zaměstnání je prožívána jako krize. Záleží také na tom, jaké postavení v hodnotovém žebříčku jedince zaujímá práce, zda je smyslem jeho života. Důležitým faktorem je také skutečnost, zda dojde k podstatnému snížení životní úrovně jedince a na tom, zda je člověk pouze sám, či zda je na jeho výdělku závislá jeho rodina. Potom ztráta zaměstnání nabourává jeho sebevědomí a sebeúctu.⁹² Záleží na situaci a mnoha okolnostech. Mimo jiné na tom, jakým způsobem se člověk postižený ztrátou zaměstnání s touto situací psychicky vyrovnává, jak je stresován a zda tento stres nějak ovlivňuje jeho chování vůči ostatním členům rodiny. Členové rodiny jsou stresováni sami o sobě nutností snížení své spotřeby a uspokojování svých potřeb. Dle Matouška má mimo to ztráta zaměstnání dopad na roli živitele rodiny. V tradičně orientovaných rodinách je hlavním živitelem muž, který ztrátou zaměstnání tak může přijít i o svou roli v rodině a své dominantní postavení. Navíc skutečnost, že je přes den doma může vést i k výměně rolí, kdy muž přebírá péči o domácnost a děti a je prokázáno, že právě muži se s takovou změnou v rodině těžce vyrovnávají a nechtějí ji obvykle přijmout a také často problém řeší alkoholem, případně gamblerstvím. Nevyrovnání se může ale vést až k násilí v rodině. Ženy se naopak po ztrátě práce mohou více času věnovat rodině a mohou tak zmírnit negativní dopady způsobené ztrátou zaměstnání aktivní činností pro rodinu.⁹³

---

⁹¹ MAREŠ, Petr. *Nezaměstnanost jako sociální problém*. 3. uprav. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2002. s. 82.

⁹² MATOUŠEK, Oldřich a kol. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005. s. 307.

⁹³ MATOUŠEK, Oldřich a kol. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005. s. 307.

2.2 Vážná diagnóza

Vážná diagnóza, která se může týkat jak nemoci, tak úrazu, je nejen osobní krizí pro postiženého, ale i krizovou situací pro jeho rodinu. Je fyzická, psychologická, i emoční. Jedná se o situaci, která mění běh života celé rodině. Mění budoucnost, kterou si rodina plánovala. Otázka jaká budoucnost bude, je nejasná. Řeší se, jak bude nemocný soběstačný, s jakým utrpením se bude muset potýkat, jak důstojný jeho život bude, jak kvalitní bude jeho život, jaké dopady bude jeho postižení mít na praktický chod domácnosti, rodiny, jaký dopad bude mít událost na finanční potřeby rodiny atd.. Rodina se tak ocitá v situaci nejistoty. Špatenková nazývá tuto krizi „zdravotní krizí“.⁹⁴ Nemocný by se neměl cítit sám. Řada nemocných má pocit, že rodinu zbytečně zatěžují, i když rodina si to, že je pro ně nemocný přítěží, nepřipouští, chce s nemocným prožít co nejvíce času. V případě fatálních onemocnění ale mohou členové na blížící se zánik reagovat jeho ignorací, projevy přehnaného optimismu a naděje nebo naopak vyhýbáním se nemocnému. Blízcí lidé se obvykle chtějí rozloučit, ale pokud nepřijdou na to jak, a nepodaří se jim to, trpí poté pocity viny.⁹⁵ Vážná diagnóza je mezní situací, která s sebou přináší ptaní se po smyslu života. Člověk může buď rezignovat na život, nebo se naučit žít s nemocí a života si užívat. Často dochází k reorientaci vyplývající z uvědomění si omezenosti života. Nemoc tak přináší i příležitost. Dle Svatošové se může právě období nemoci stát nejplodnějším a nejcennějším úsekem života, pokud je tato příležitost využita.⁹⁶

2.3 Smrt partnera

Smrt partnera je nejtěžší mezní situací a na Škále životních událostí měřící stres z hlediska životních změn podle Holmese a Rahe⁹⁷ se nalézá na špičce.

Tato krize je provázena pocitu zármutku, obavami způsobenými nejistou budoucností, uvědomění si vlastní smrtelnosti, po kterém následuje hněv, vztek, agrese (ve smyslu obviňování např. lékařů), pocit viny, jež může pramenit z pocitu přežití, pocit opuštěnosti, a poté ale i pocit ulehčení a vysvobození - v případě

---

⁹⁴ ŠPATENKOVÁ, N. a kol. *Krize: psychologický a sociologický fenomén*. Praha: Grada, 2004. 129 s. ISBN 80-247-0888-4.

⁹⁵ GJURIČOVÁ, Š., KUBIČKA, J. *Rodinná terapie systemické a narativní přístupy*. Praha: Grada, 2009. 280 s. 978-80-247-2390-7.

⁹⁶ SVATOŠOVÁ, M. *Hospice a umění doprovázet*. Praha: ECE HOMO. 2003. 150 s. ISBN 80-902049-4-5

⁹⁷ <http://etext.czu.cz>. Psychohygienu, mentální hygiena, PhDr. Drahomíra Oudová. [online]. [cit. 2012-11-20]. Dostupné z: http://etext.czu.cz/img/skripta/64/pef_233-1.pdf

dlouhodobých nemocí partnera. Období je spojeno s loučením se, často s touhou po vlastní smrti a nuceným osamostatněním se.⁹⁸

Průběh vyrovnání se či nevyrovnání se se smrtí partnera závisí také na mnoha okolnostech jako je především síla vztahu mezi partnery, osobnost pozůstalého, na způsobu, jakým člověk o partnera přišel, zda byla smrt očekávána či přišla náhle, na průběhu nemoci či úrazu, zda jsou v rodině děti či ne, či zda se již osamostatnily a jaký vztah mají s pozůstalým a na dalších okolnostech.

---

⁹⁸ ŠPATENKOVÁ, N. a kol. *Krize: psychologický a sociologický fenomén*. Praha: Grada, 2004. 129 s. ISBN 80-247-0888-4.

3 ROZVOD

Tato kapitola se zabývá důvody rozvodu, zdroji konfliktů, znaky rozvodového potenciálu, fázemi rozvodu a vyrovnání se s ním.

3.1 Důvody rozvodu

Novák a Průchová citují I. Doupovcovou, která na základě výzkumu shromáždila následující znaky rozvodového potenciálu, které byly respondenty považovány za velmi významné:

- podání návrhu na rozvod jedním z manželů nebo kontaktoval advokáta,
- skutečnost, že oba manželé mají mimomanželský vztah,
- oba partneři mají konkrétní představu o rozvodu a potřebných krocích,
- oba uvažují o rozvodu i v období relativního klidu,
- jejich postoj k partnerovi vychází z lhostejnosti a nezájmu,
- když žena má dlouhodobý mimomanželský vztah,
- když žena má konkrétní představu o rozvodu a potřebných krocích,
- jestliže partneři bydlí odděleně v samostatných bytech,
- když spolu manželé déle než 6 měsíců sexuálně nežijí,
- u ženy se vyskytuje doteková averze vůči manželovi,
- když muž má konkrétní představu o rozvodu, rozvádění a potřebných krocích,
- u muže se vyskytuje doteková averze vůči manželce.⁹⁹

Za středně významné důvody pro rozvod byly potom označeny tyto situace:

- aktivity rodičů a dětmi neprobíhají společně,
- svůj volný čas tráví partneři zvlášť,
- kontakt partnerů končí vždy hádkou,
- partneři vůči sobě chovají nepřátelské postoje,
- žena svému muži nepere a nevaří,
- se svými problémy oba nebo jeden seznámili děti a blízké okolí,
- společně nehospodaří s finančními prostředky,
- oddělili si bydlení ve společné domácnosti, stoují odděleně,
- absence v sexu trvá 2 – 5 měsíců,
- oba hodnotí kvalitu jejich soužití odlišně.¹⁰⁰

---

⁹⁹ DOUPOVCOVÁ, I. in NOVÁK, T., PRŮCHOVÁ, B. *Předrozvodové a rozvodové poradenství*. 1. vyd. Praha: Grada, 2007. 144 s. ISBN: 978-80-247-1449-3.

Plaňava uvádí, že v případě nezvládnuté manželské krize nastupuje stereotyp destruktivních hádek, jejichž cílem není nic vyřešit, nýbrž toho druhého přetrumfnout a ponížit. Spolu s poklesem ochoty spolupracovat a domluvit se a s poklesem kvality a frekvence intimních styků se zvyšuje pravděpodobnost, že manželství spěje k rozvodu.¹⁰¹

Existují určité typy osobností, které jsou samy o sobě zdrojem krizí v manželství. Novák mluví o „podivínech a svérázných lidech“ a vyjmenovává tyto typy osobností: schizoid, zvýšeně vztahovačný člověk, emočně nestabilní člověk, histrón, dissociální porucha osobnosti, hraniční osobnost, narcistická osobnost, úzkostná porucha osobnosti, závislá porucha osobnosti a anankastická porucha osobnosti.¹⁰²

Schizoid je člověk, který je citově chladný, spíše obrácený do sebe, vážný, případně i egoistický a egocentrický. Může být současně plachý a zahloubaný do svých problémů. Někteří v případě zátěže či nedorozumění přestávají mluvit i na dlouhou dobu. Ženy schizoidního typu své emoce dusí v sobě a nerady je ukazují na veřejnosti. Nesnáší vyznání, gesta ani jiné teatrální projevy. Obě pohlaví nemívají mnoho přátel a zaujímají od ostatních určitý odstup. Jejich kladem je pečlivost, zodpovědnost, serióznost a schopnost nepodlehnout klamným mámením. Negativní stránkou je nedostatek projevů citu vůči svému partnerovi i dětem. Racionálně laděný schizoid nechápe, proč by měl dávat city najevo, když se o rodinu stará dobře.¹⁰³ Dalším typem je **zvýšeně vztahovačný člověk**. To je takový člověk, kterého se vše velmi snadno dotkne. Vybere si vždy takový pohled na věc, který ho uráží, napadá atd., tzn., vše si vysvětluje negativně. Obvykle této své představě i věří. Jindy se ale spokojí s tím, že situace tak, jak si ji vysvětluje, mohla i proběhnout. Bludná představa je podporována spojováním různých podnětů do vlastní konstrukce. Mimo tuto vztahovačnost se ale tyto osobnosti neprojevují nijak odlišně, proto jim jejich konstrukce bývají uvěřeny u nezúčastněných posluchačů. Vztahovačný člověk je i podezřívavý. Snadno se uchyluje např. ke kontrole telefonu partnera.¹⁰⁴ **Emočně nestabilní člověk** je takový, kterému chybí alespoň minimum vyrovnanosti a snášenlivosti. Rychle se rozčílí a vinu

---

¹⁰⁰ DOUPOVCOVÁ, I. in NOVÁK, T., PRŮCHOVÁ, B. *Předrozvodové a rozvodové poradenství*. 1. vyd. Praha: Grada, 2007. 144 s. ISBN: 978-80-247-1449-3.

¹⁰¹ PLAŇAVA, I. *Jak se (ne)rozvádět*. 1. vyd. Praha: Grada, 1994. 117 s. ISBN: 80-7169-129-1.

¹⁰² NOVÁK, T. *Manželské a rodinné poradenství*. Praha: Grada Publishing, 2006. 108 s. ISBN 80-247-1316-0.

¹⁰³ NOVÁK, T. *Manželské a rodinné poradenství*. Praha: Grada Publishing, 2006. 108 s. ISBN 80-247-1316-0.

¹⁰⁴ NOVÁK, T. *Manželské a rodinné poradenství*. Praha: Grada Publishing, 2006. 108 s. ISBN 80-247-1316-0.

za vše vidí v okolí, ke kterému je nadmíru kritický.¹⁰⁵ **Histróni** neboli hysterické osobnosti jsou citově nestálé, egocentrické, marnivé. Je pro ně typický teatrální exhibicionismus a intrikaření, mnohdy a i hypochondrie či náznaky choroby za účelem citového vydírání, lhaní a potřeba prezentovat se jako toho nejlepšího, přičemž se dobro střídá se zlem. Hysterické ženy dovedně ovládají manipulaci. Období předstíraného přehnaného štěstí střídají chmurná období. Muži se mohou projevovat i jinak než takto teatrálně. Může se jednat o věčného gentlemana, který není zásadně nikdy a s ničím spokojen. Jindy se hysterie projevuje nadměrným důrazem na vlastní postavení, význam, majetek a ocenění ostatními. Obě pohlaví se na veřejnosti projevují často jako kniha, pronášejí různé pravdy, fráze atd. Mohou být promiskuitní. Žena promiskuitu využívá ke svým mocenským a materiálním cílům. Nejde jí obvykle o prožitek ze sexu, ale o množství mužů, které svedla, a které může následně využívat. Zvyšuje si tak sebevědomí. U mužů se jedná o zvyšování sebevědomí. Novák dále rozlišuje hodné a zlé histróny a svéhlavičky. Hodní histróni jsou navíc oproti předchozímu popisu schopni obětovat. Dokáží se starat a postarat se o partnera a postavit se za něj. Zlí histróni jsou egoičtí, podpora druhého je jim zcela cizí. Nejsou schopni žádných vstřícných emocí. Jsou ovládnáni zlobou, záští a nenávisť. Závidí i to, co by závist normálně vyvolávat nemělo, a přemýšlejí, jak se druhým lidem pomstít i za to, za co nemohou. Svéhlavičky nemají takto vyhocené záporné rysy. Blíží se hodným histrónům. Jsou náladoví a jejich náladu nelze předvídat. Vše musí být po jejich. Novák uvádí ještě specifickou skupinu – hysteroformní osoby, které se chovají tak, že svého partnera k určitým hysteroidním projevům přivádějí. Nedodrží žádný slib, nerespektují domluvu, zásadně, nikdy a s ničím nejsou spokojeni. Typičtí jsou samozvaní filozofové, jimž se hnusí mamon konzumního světa. To projevují např. tím, že veškeré finanční požadavky rodiny ponechávají na zajištění partnerce. Podobným typem jsou schizoidní autisté, kteří jsou tolik ponořeni sami do sebe, že na svou partnerku nereagují.¹⁰⁶ Dalším typem jsou osoby s **dissociální poruchou osobnosti**. Jedná se o osoby, které nemají zájem o prožitky druhých, zodpovědnost a chybí jim pocity viny. Mívají často blízko k trestné činnosti. Mají sklon vidět chyby u druhých, ne ale u sebe. Dle Nováka lze i s tímto typem prožít chvíle pohody, ale nelze předpokládat, jak dlouho toto období potrvá. Mívají problémy s věřiteli, dostávají výpovědi, bývají na ně uvaleny exekuce

---

¹⁰⁵NOVÁK, T. *Manželské a rodinné poradenství*. Praha: Grada Publishing, 2006. 108 s. ISBN 80-247-1316-0.

¹⁰⁶NOVÁK, T. *Manželské a rodinné poradenství*. Praha: Grada Publishing, 2006. 108 s. ISBN 80-247-1316-0.

atd. a tyto osoby si s tím příliš hlavu nelámou.¹⁰⁷ Dalším typem je **hraniční osobnost**, která se vyznačuje nestálými a povrchními vztahy a impulzivním jednáním. Jedná se o excentrické bouřliváky s promiskuitními sklony. Nelze počítat s jejich pomocí, seriózností a možnostmi domluvit se. Dalším problematickým typem je **narcistická osobnost**, která má přehnaně ráda sama sebe. Jedinec bývá přesvědčen o své vlastní mimořádnosti, dokonalosti a talentu. Myslí si o sobě, že je lepší než ostatní, a že je natolik jedinečný, že může být pochopen či spolupracovat jen s vysoce postavenými. Dokáže chlubit svými dětmi, ale i tak na své potomky žárlí a nechce, aby měli lepší výsledky. Se sebeobdivem se u této osobnosti ale snoubí zranitelnost a zvýšená citlivost na sebe sama. Pokud je přesvědčena, že jí někdo ublížil, prahne po pomstě a pomstu dokáže i realizovat.¹⁰⁸ Dle Nováka je zásadou pro soužití s narcistním partnerem „obdiv stále“. Nedostatky je nutno „přinejmenším slovně přeznačkovat a považovat za pouhé svéráznosti. Nebo to alespoň předstírat. Nelze jej také zatěžovat malichernými starostmi. Mezi ně patří vše, co není jen a výhradně jeho věc.“¹⁰⁹ Narcis se nerad podřizuje. Vyžaduje však servis na vysoké úrovni, přičemž nezná vděk ani snahu oplatit stejným. Dalším specifikem jsou osoby s **úzkostnou neboli vyhýbavou poruchou osobnosti**, která se projevuje tak, že dotyční jsou velmi opatrní a uměření v projevech svých vztahů. Životní situace vnímají úzkostně, katastroficky. Bývají proto posly špatných zpráv, protože oni tak situace vnímají. Nemají snahu se prosazovat. Dle Nováka může být s úzkostným partnerem spokojený člověk, který je dominantně ochranný, a který převezme zodpovědnost do svých rukou, anebo člověk podobně pesimisticky zaměřený, kterému vyhovuje tento pohled na svět.¹¹⁰ Pro ostatní může ale vztah s takovýmto člověkem jen těžko být šťastný a vyrovnaný. Dalším typem jsou osoby se **závislou poruchou osobnosti**. V tomto případě jde o trvalé spoléhání se na ostatní, v manželství tedy na partnera, ale může jít o rodiče. Člověk buď není schopný samostatně řešit i třeba celkem běžné sociální situace při dobrém intelektu bez jiných hendikepů nebo jen nechce nést zodpovědnost. Nechce se o nic starat. Nemá velké ambice a stačí mu, když vše kolem něj zařídí někdo jiný. Manželství s takovýmto člověkem může fungovat jen za předpokladu, že dominantnímu partnerovi tento stav

---

¹⁰⁷NOVÁK, T. *Manželské a rodinné poradenství*. Praha: Grada Publishing, 2006. 108 s. ISBN 80-247-1316-0.

¹⁰⁸NOVÁK, T. *Manželské a rodinné poradenství*. Praha: Grada Publishing, 2006. 108 s. ISBN 80-247-1316-0.

¹⁰⁹NOVÁK, T. *Manželské a rodinné poradenství*. Praha: Grada Publishing, 2006. 108 s. ISBN 80-247-1316-0.

¹¹⁰NOVÁK, T. *Manželské a rodinné poradenství*. Praha: Grada Publishing, 2006. 108 s. ISBN 80-247-1316-0.

vyhovuje, jinak je manželství velmi komplikované.¹¹¹ **Anankastická porucha osobnosti** se projevuje puntičkářstvím, pedanterií, zaměřením se na detaily. Chybí jí ale uvažování a utíkají jí podstatné věci. Obvykle šetří penězi na maličkostech i na věcech pro radost. Má ráda plány, pravidla, organizaci, což by nemuselo být na škodu, forma, kterou se to ale projevuje, by musela být naplněna činy, což není. Novák doporučuje pro soužití s takovouto osobností neustále oceňovat systematičnost, serióznost, spolehlivost, estetickou krásu a štábní kulturu plánů a ostatní neřešit.¹¹²

Kromě osobnostních charakteristik můžou být zdrojovou oblastí konfliktů v manželství např. sex, peníze, děti, volný čas, rodiče.

Častým problémem v oblasti sexu je rozdílná apetence mezi partnery nebo kdo a jak má dát najevo zájem o intimní styk. Případná partnerova bisexualita nebo homosexualita je už obvykle vážným problémem. Sex bývá ale i zneužíván či vynucován jako platidlo ve vztahu.¹¹³

Novák říká, že peníze nejsou důležité - pokud jsou. Velmi výrazné problémy ale nastávají, když nejsou. Problém také nastává, pokud si jeden z partnerů myslí, že jsou a ony nejsou. Většinou jsou to v partnerství muži, kteří mají vyšší příjmy. Dalším zdrojem konfliktů může být větší příjem ženy, což muži obvykle špatně nesou. Muži také obecně podceňují stávající hladinu cen. Nemají přehled o nákladech rodiny. Pokud jsou nespokojení, mají tendenci omezit přísun financí k ženě. Novák jmenuje fenomén tzv. „prodaných nevěst“, tj. žen, které cíleně mění svého partnera za více solventního. Často spolu také partneri zůstávají kvůli společnému majetku – domu, který se dá těžko prodat, a nemohou jeden druhého vyplatit. Často se vyskytují i problémy s dluhy, konkrétně např. dluhy jako následky krachu v podnikání nebo předlužení. Finance rodiny obvykle řídí ženy.¹¹⁴

Děti jsou vnímány jako smysl manželství, ale je nutné si čas od času od nich odpočinout. Děti dokážou rodiče i hodně rozzlobit, ale potom u vlastních dětí nastupují pomyslné samočisticí mechanismy, které stabilizují vztah ke „krvi naší krve“. To ale nebývá pravidlem ve vztahu k dětem partnerky či partnera. Navíc mohou projevy či rysy připomínat partnerova předchozího partnera. Obecně lze říci, že v dalším manželství neobstojí muž, „*který se vždy v podvečer smutně dívá z okna směrem, kde*

---

¹¹¹NOVÁK, T. *Manželské a rodinné poradenství*. Praha: Grada Publishing, 2006. 108 s. ISBN 80-247-1316-0.

¹¹²NOVÁK, T. *Manželské a rodinné poradenství*. Praha: Grada Publishing, 2006. 108 s. ISBN 80-247-1316-0.

¹¹³NOVÁK, T. *Manželské a rodinné poradenství*. Praha: Grada Publishing, 2006. 108 s. ISBN 80-247-1316-0.

¹¹⁴NOVÁK, T. *Manželské a rodinné poradenství*. Praha: Grada Publishing, 2006. 108 s. ISBN 80-247-1316-0.

tuší, že jeho děti z předchozího vztahu uléhají do postýlek. Těžko ob stojí ženy preferující svá holátka z předchozího vztahu před současným mužem. To, že v určité fázi se protějšky jeví jako nejlepší kamarádi našich dětí, neříká takřka nic. Stejně tak nemá žádnou prognostickou hodnotu fakt, že dítě si zahrálo na zprostředkovatele sňatků a ne seznámení dospělých se pozitivně podílelo.¹¹⁵ Manželství mohou ovlivňovat i problémy dávno dospělých dětí. Zastáncem přísnějších přístupů zaměřených na emancipaci mezi generacemi v rodině bývají výrazně častěji muži, než ženy, a stěžují si na nadměrnou angažovanost manželky v pomoci mladé, respektive mnohdy jen mladší rodině.¹¹⁶

Bodem sváru se stává i volný čas. S manželstvím a zvláště se založením rodiny volného času výrazně v životě ubývá. Partneři mohou mít rozdílné názory na to, zda využít volný čas společně či individuálně a jak konkrétně. Individuálně strávený čas může mít za určitých okolností léčivý vliv. Působí proti vzájemnému podráždění. Optimální samozřejmě je, je-li rozsah časového prostoru pro individuální záliby u obou partnerů vyrovnaný. Bodem sváru je kolik kdo vlastně volného času má. Někteří se snaží přenést povinnosti na svého partnera s cílem získat více volného času pro sebe. Problémem je ale i partner, který nemá individuální zájmy, a proto nechce, aby je měli ostatní.¹¹⁷

Vztahy s rodiči mohou být také zdrojem konfliktů. Zvláště mladé rodiny jsou vázány na své rodiče a to jak po stránce bytové, tak i materiální a jiné pomoci, např. pomoc s péčí o děti atd. Častěji se vyskytuje vazba na rodinu ženy. S tím souvisí i tzv. pozice super matky neboli matky rodu, dominantní matky ženy, která se jí podřizuje, a muži obou generací jsou vytlačováni z rozhodování. Druhým extrémem je tzv. „opičí matka“, která je výrazně fixována na syna a akceptuje jeho ženu jen jako jeho hračku a osobu nutnou k zachování rodu. Vyskytují se také tzv. matky trpitelky, které se snaží upoutávat pozornost svých dcer – žen, které potom nemají čas na svoji vlastní rodinu a zanedbávají ji.¹¹⁸

Mezi problémy, které už souvisí s krizovým partnerským soužitím, patří závislost / nezávislost, nezvládnutá agresivita, žárlivost a nevěra (mimomanželský kontakt nebo vztah).

---

¹¹⁵NOVÁK, T. *Manželské a rodinné poradenství*. Praha: Grada Publishing, 2006. 108 s. ISBN 80-247-1316-0.

¹¹⁶NOVÁK, T. *Manželské a rodinné poradenství*. Praha: Grada Publishing, 2006. 108 s. ISBN 80-247-1316-0.

¹¹⁷NOVÁK, T. *Manželské a rodinné poradenství*. Praha: Grada Publishing, 2006. 108 s. ISBN 80-247-1316-0.

¹¹⁸NOVÁK, T. *Manželské a rodinné poradenství*. Praha: Grada Publishing, 2006. 108 s. ISBN 80-247-1316-0.

Citová závislost se ve vztahu projevuje stálými nároky na partnerovu přítomnost a na důkazy o jeho lásce, nejčastěji slovními nebo dotykovými. Extrémním vyústěním citové závislosti jsou sebevraždy jako výsledek citového vydírání, ale i vraždy motivované postojem „když tě nebudu mít já, tak nikdo jiný“. Typická je kombinace nadměrného pocitu zodpovědnosti s jistou podřídivostí. „Závislý „to myslí dobře“ se vším a se všemi. Není to však dáno jeho hlubokým altruismem. Spíše jde o důsledky úzkosti, obavy ze změny, pocitem připoutání ke svému mikrokosmu. Závislí nesnášejí nezdary, což souvisí s jejich malým sebevědomím. Zlobí se, pokud se věci nevyvíjejí dle jejich představ. V mužském pojetí tento typ Novák nazývá „muž 3 S“, tj. slušný, slabý, seriózní. Je to domácí typ, který se snaží v domácnosti pomáhat, je obvykle nepřilíš zručným kutilem a šetřílkem. V ženském pojetí se nadměrná závislost projevuje přehnanou láskou k mužům, kteří si to nezaslouží. S mužem jsou nespokojeny, s čímž se všem ochotně svěřují, ale na druhé straně partnerovi poklesky omlouvají a snaží se, aby důsledky excesů na partnera nedolehly. Uvědomují si, že se partner nezmění, ale stále se o to pokoušejí, co kdy to vyšlo. Mívají nadměrný strach ze samoty, ze společenské stigmatizace. Specifickým typem je matka, která na sebe nadměrně váže již dávno dospělé děti, které plně využívají její velkorysosti. Novák doporučuje závislým snažit se o nezávislost, převzít zodpovědnosti, být asertivní, razantní, zbavit se obav z odmítnutí.¹¹⁹

Důvodem k rozvodu je nezvládnutá agrese partnera v podobě domácího násilí, jako je bití, kopání, škrcení, pálení a další fyzické ataky, stejně jako sexuální útoky, ale i psychický teror v podobě výhrůžek, zákazů, ponižování, terorizování, zákazů, omezování svobody. Potlačená agrese může být i maskovaná, jak uvádí Novák, např. za starostlivost, psychické vydírání atd.¹²⁰

Dalším důvodem může být žárlivost, která není výhradně projevem lásky, ale může provázet i nenávisť.

Nevěra neboli mimomanželský kontakt nebo vztah, není sama o sobě problémem neřešitelným. Působí dramaticky ve chvíli zveřejnění, kdy to vypadá, že musí vše zničit, ale tak to není. Pokud partneři zvládnou období bezprostředně následující po zveřejnění nevěry bez realizace nezvratných kroků, je šance na záchranu manželství stále velká. Navíc, jak říká Novák, v mnohé nevěře je možné najít prvek volání SOS, protestu či posledního varování. Kdo dokáže naslouchat, dokáže

---

¹¹⁹NOVÁK, T. *Manželské a rodinné poradenství*. Praha: Grada Publishing, 2006. 108 s. ISBN 80-247-1316-0.

¹²⁰NOVÁK, T. *Manželské a rodinné poradenství*. Praha: Grada Publishing, 2006. 108 s. ISBN 80-247-1316-0.

změnit své chování a situace v partnerském vztahu se poté může stabilizovat. Důsledkem nevěry může být apistiosis, tj. neschopnost vyrovnat se s následky nevěry. Projevuje se absolutizováním toho, co se stalo. Nevěra je považována za úplný konec všech nadějí na další klidný život. Je vnímána jako naprosté zhroucení všech plánů a probírána měsíce stále dokola, do největších detailů. Díky neustálému návratu k tématu nevěry není možné mít přijatelné manželství. Podvedení by dle Nováka měli nechat partnerovi čas na ukončení mimomanželského vztahu a neměli by se s problémem svěřovat okolí, neboť okolí s nevěrou nebude souhlasit a bude postiženého navádět k rozvodu. Dále Novák doporučuje zachovat v manželství to, co funguje, partnera netrestat a nevystavovat situaci, která nahrává druhé straně, chovat se nezávisle a ne jako odkopnutý pes vzhlížející ke svému pánovi.¹²¹

3.2 Fáze rozvodu

Na počátku manželství bývá větší ochota obou stran vycházet si vstříc a řešit spory. V této fázi soužití funguje „vyříkávání si“ zcela dobře na rozdíl od dalších fází, kde je to diskutabilní metoda řešení problémů. V psychologické poradně jsou manželé vedeni k pochopení odlišných rodinných vzorů, které ovlivňují jejich chování a mohou být zdrojem sporů. Manželé mají pochopit, že co je odlišné od toho, co znají, nemusí být špatné. Dle Nováka a Průchové bývá toto období pochyb podceňováno s tím, „že čas sám obrousí hrany. Zdaleka tomu tak být nemusí. Na druhé straně jde o čas vzhledem k možnému zásahu, neboť ochota obou partnerů řešit problémy je z hlediska vývoje rozvodového procesu výrazně nadprůměrná. Negativní jevy navíc ještě nejsou výrazně zafixovány a lze je tudíž poměrně snadno měnit.“¹²²

Pokud ale není tato fáze stabilizována, nastupuje **fáze ochladnutí vztahu**. Tato fáze může, ale i nemusí, souviset s přechodem romantického vztahu do fáze adaptace v soužití. Odlišení zákonitého odpoutání se od romantického vztahu a ochladnutí, které už v sobě má rozvodový potenciál, nemusí být jednoduché. Odpoutání se od romantického vztahu znamená přechod ke kamarádství, vzájemné toleranci a respektu. Zatímco ochladnutí je ztráta zájmu. Novák a Průchová poznamenávají, že rozvodové odpoutávání je syceno zápornými nebo alespoň ambivalentními (směs kladných i záporných současně nebo po sobě jdoucími) city. Vztek může střídát milou vzpomínku a vést k úvaze, že vtaťh by měl být obnoven. Poté ale člověk narazí na

---

¹²¹NOVÁK, T. *Manželské a rodinné poradenství*. Praha: Grada Publishing, 2006. 108 s. ISBN 80-247-1316-0.

¹²²NOVÁK, T., PRŮCHOVÁ, B. *Předrozvodové a rozvodové poradenství*. 1. vyd. Praha: Grada, 2007. 144 s. ISBN: 978-80-247-1449-3.

něco, co je mu ve vztahu nepříjemné a od úvahy se snadno odvrací. Pokusy o vyřikání si, co je ve vztahu špatné, mají stále šanci na úspěch. Zásadním negativním jevem je pocit zklamání a opakující se konflikt. Pozitivní je přesvědčení, že je možné se domluvit. Nepříjemný dopad má potom na člověka střet s realitou, kdy ani rozumní lidé se nemusejí být schopni domluvit. Nějakou dobu po zklamání dochází k dalším pokusům domluvení se. Člověk ale znovu zjišťuje, že ani dopředu promyšlená a připravená komunikace není zárukou lepšího vývoje rozhovoru. Novák a Průchová říkají, že je to proto, že člověk v zápalu diskuse často říká něco jiného a agresivnějšího než původně plánoval. Tzn. nechá se unést a nedokáže uhlídat své emoce. Opakující se neúspěšné pokusy o domluvu vedou postupně k pseudorezignaci, která je spojena s představou, že nejlépe by bylo, kdyby partner buď dostal rozum, nebo zmizel.¹²³

S těmito představami je už spojena fáze **předrozvodových fantazií**. Novák a Průchová mluví v této fázi o sociálně přijatelných a nepřijatelných emocích a fantaziích. Přijatelné fantazie se týkají např. změny partnera k dobrému. Jsou snadno ventilovatelné při rozhovorech, zatímco ty nepřijatelné jsou sdělovány v afektu. Sociálně nepřijatelné fantazie jsou např. o tom, jak se partnera zbavit. Jde ale spíše o negativní emoce a odreagování napětí než projev reálné nenávisti a reálných přání.¹²⁴

Další vývojovou fází směřující k rozvodu je **odluka po česku**, což je lokální specifikum, neboť v zahraničí obvykle dochází k období fyzické odluky, kdy se pár rozejde tak, že oba partneři bydlí odděleně a zkouší si samostatnou existenci bez partnera s tím, že děti zůstávají u jednoho z partnerů nebo střídavě u obou a i ony si zvykají na novou situaci. V České Republice zákon požaduje, aby rozvádějící se manželé splnili podmínku, a to sice, že spolu nejméně šest měsíců nežijí. Dle rozhodovací praxe soudů a odborných komentářů je tím myšleno, že spolu nežijí intimně. Zákon ale neřeší tzv. „odluku od stolu“ tj. oddělené finanční hospodaření. Výsledkem je během rozvodu období, kdy se ze společného majetku mohou snažit oba manželé získat pro sebe co nejvíce. Mizí potom majetek, který patří do společného jmění a nastolení spravedlivého stavu je velmi obtížné, neboť ten, kdo majetek odnese, ho z právního hlediska nezcičil, protože se jednalo též o jeho majetek. Postižený se může obrátit na soud, aby stanovil způsob užívání věci, avšak důkazní břemeno je na postiženém a dokazování může být komplikované. Vymahatelnost je z hlediska délek

---

¹²³ NOVÁK, T., PRŮCHOVÁ, B. *Předrozvodové a rozvodové poradenství*. 1. vyd. Praha: Grada, 2007. 144 s. ISBN: 978-80-247-1449-3.

¹²⁴ NOVÁK, T., PRŮCHOVÁ, B. *Předrozvodové a rozvodové poradenství*. 1. vyd. Praha: Grada, 2007. 144 s. ISBN: 978-80-247-1449-3.

soudních řízení i z hlediska financí náročná. Tato situace spolu s vysokými finančními náklady na samostatné bydlení vede obvykle k situaci nazývané „rozvod po česku“, kdy partneři spolu setrvávají stále ve společné domácnosti a ten, kdo odchází, opouští původní rodinu jen např. na několik dní v týdnu. Odluka je u nás ojedinělým jevem. Poradci toto soužití nedoporučují, protože vytváří finančně i citově náročné provizorium a podporuje racionalizaci, že se vlastně nic nestalo a také děti začnou takovýto stav považovat za normální a může se stát jejich vzorem pro chování v dospělosti. Pokud opouštějí domácnost ženy, obvykle je to jen navečer nebo některý den v týdnu, ale dál se starají o domácnost a o děti. Ženy odcházejí často s tím, že chtějí jinde vybudovat pro sebe a pro děti lepší zázemí, ale neuvědomují si, že děti jsou ovlivnitelné a konzervativní, vázány na školu, kamarády v místě bydliště a její jednání si mohou vykládat tak, že je opustila kvůli novému muži. Ten, kdo odchází, ztrácí u dětí. Pokud opouštějí domácnost muži, kteří mívají finanční převahu, i když příjmy žen a mužů se postupně srovnávají, využívají a zneužívají faktu, že jsou to oni, kdo platí nájem a dělají si tak nároky na využívání domácnosti, do které se vrací se do domácnosti dle potřeby, stejně si tak často činí nároky dopovídající fungujícímu manželství. Mezi varianty odluky po česku patří i sexuální vztahy mezi rozcházejícími se vztahy. Ten z partnerů, který je odpůrcem rozvodu, zvláště pokud se jedná o muže, se sexuálním vztahem alespoň ze začátku souhlasí, protože v něm vidí základ, na kterém by bylo možné vztah obnovit. U žen je ochota menší a také to souvisí s případnou existencí mimomanželského partnera.¹²⁵ Novák ale současně i popisuje výhody „odloučení po česku“. Partneři se tak vyhnou novým známostem a utěšitelům a mají tak šanci se k sobě vrátit. V době fyzického odloučení bývají muži navštěvováni „utěšitelkami v krizi“, které se starají o jejich novou domácnost, stravu atd. Ženy zase bývají navštěvovány „utěšiteli“, kteří se snaží zaujmout pozici manžela nejdříve např. přes pomoc a různé opravy v domácnosti.¹²⁶

Pokud jeden z páru trvá na rozvodu, nastává **fáze rozhodnutí k rozvodu**. Dojde-li k rozhodnutí o rozvodu, následuje hned další rozhodnutí a to sice jaký rozvod. Může dojít k rozvodu dohodou, tj. rozvod nesporný neboli slušný, anebo může dojít k rozvodu spornému, klasickému, který velmi snadno vygraduje. U něj může stále jeden z partnerů s rozvodem nesouhlasit. I pokud dojde k dohodě, rozvodové řízení zůstává z právního hlediska sporným, tedy je řízením, kde je žalobce a žalovaný

---

¹²⁵ NOVÁK, T., PRŮCHOVÁ, B. *Předrozvodové a rozvodové poradenství*. 1. vyd. Praha: Grada, 2007. 144 s. ISBN: 978-80-247-1449-3.

¹²⁶ NOVÁK, T. *Manželské a rodinné poradenství*. Praha: Grada Publishing, 2006. 108 s. ISBN 80-247-1316-0.

a v obou případech tedy musí dojít k řízení před soudem. U rozvodu nesporného nejsou strany ve faktickém sporu a v podstatě ho navrhuje obě strany, i když jeden musí být v roli žalobce a druhý v roli žalovaného. Stejně tak v rámci řízení předepsaným způsobem dokládají, že se jim podařilo dohodnout, a to jak ohledně výchovy a výživy jejich společných dětí, tak také o jejich společných majetkových vztazích, právech a povinnostech společného bydlení atd. Výhodou tohoto typu rozvodu je mimo jiné, že se neprobírá dokazování ohledně příčin rozvratu manželství, díky tomu mohou během řízení, ale i poté mít bývalí partneři dobrý vztah. Zvláště pro děti je zachování dobrého vztahu mezi rodiči štěstím v neštěstí. Opačný průběh má rozvod sporný, během něhož je v řízení prováděno dokazování zaměřené na prokázání existence tzv. kvalifikovaného rozvratu manželství, a dále je soud povinen zkoumat příčiny rozvratu. Pokud se názory manželů, coby účastníků řízení před soudem, na to, co bylo příčinou rozvratu jejich manželství, liší, přichází na řadu dokazování, kdy tvrzení musejí být podloženy důkazy. Mezi tyto důkazy patří nejčastěji výpovědi příbuzných, přátel ale i dětí. Řízení může trvat měsíce i roky a jeho skončením není stále vše vyřešeno. Teprve po nabytí rozsudku právní moci nastává období, kdy je možné začít řešit otázku společného bydlení a majetku. Novák a Průchová dále uvádějí, že „z praxe rozvedených párů lze vysledovat, že čím problematičtější je dokazování před soudem, tím větší je jistota, že po rozvodu nebudou schopni rozvedení manželé uzavřít jakoukoliv dohodu mezi sebou, tedy tím větší pravděpodobnost, že spolu povedou další sporná řízení: jedno ohledně bydlení, druhé ohledně vypořádání jejich společného jmění.“¹²⁷ Sporný rozvod je časově velmi náročný, je stresující a spojený s vyhocenými emocemi.

Pokud se partneři neodvolají proti rozsudku, nabývá rozsudek právní moci. Pokud se ale některý z partnerů odvolá, soud odvolání projedná a poté nabývá rozsudek právní moci, kterému se odpůrce nemůže trvale vyhnout. Pocit úlevy z ukončení nepříjemné etapy v životě je vystřídán pocitem prázdnoty a potřebou zacelení ztrát.¹²⁸

3.3 Vyrovnání se s rozvodem

Fáze psychického vyrovnání se s rozvodem začínají dlouho před právním ukončením manželství a trvají dlouho po něm. A i když je pro některé partnery rozvod

---

¹²⁷ NOVÁK, T., PRŮCHOVÁ, B. *Předrozvodové a rozvodové poradenství*. 1. vyd. Praha: Grada, 2007. 144 s. ISBN: 978-80-247-1449-3.

¹²⁸ NOVÁK, T., PRŮCHOVÁ, B. *Předrozvodové a rozvodové poradenství*. 1. vyd. Praha: Grada, 2007. 144 s. ISBN: 978-80-247-1449-3.

úlevou a vysvobozením z nefungujícího svazku, je to pro většinu po citové stránce velká emoční zátěž.¹²⁹ Matoušek a Uhlíková přirovnávají prožívání porozvodové fáze k prožívání rozvodové fáze. Proces po psychologické stránce srovnávají s oplakáváním zemřelého partnera.¹³⁰

Po rozvodu nastupuje období hledání nové identity, nového životního stylu a smyslu života neboli náplně života. Plaňava označuje psychické vyrovnání se s rozvodem za „psychorozvod“, tj. rozvod duší i těl. Plaňava rozlišuje čtyři hlavní psychorozvodové úkoly, přičemž splnění dalšího je závislé na splnění předchozího:

- distancování se od manželství a odpoutání se od partnera,
- oddělení manželství a rodičovství,
- ochrana a respektování potřeb a zájmů dětí,
- utváření porozvodové perspektivy.¹³¹

Úspěšné zvládnutí výše uvedených kroků člověku pomůže pochopit příčiny krachu manželství, umožní mu podívat se na své i partnerovo selhání s určitým odstupem a nadhledem bez pocitu viny nebo potřeby mstít se. Člověk si uvědomí, že nezvládnutí manželství nemusí mít dopad na děti a jejich výchovu. Při úspěšném zvládnutí těchto úkolů lze říci, že i hledání své nové osobní identity bez bývalého partnera může být úspěšné. Zvláště u žen, pro které bývá rodinný život tou nejzákladnější hodnotou, na které stavějí svou identitu a smysl života je hledání nové identity náročné. Plaňava říká, že celý proces psychorozvodu je emočně velmi náročný a vypjatý a oba partneři si musí tento čas odžít celou svou osobností, zodpovědět si na řadu základních otázek souvisejících s vinou, odpovědností, svobodou volby i důsledky svých rozhodnutí. Proces psychorozvodu popisuje v těchto fázích:

- první fáze je fází přiznání si skutečnosti, že manželství skončilo, ať už si jeden či druhý partner tento fakt více či méně připouští,
- pro fázi druhou jsou charakteristické velké emoce, prožívání pocitu ztráty a selhání, kdy převažuje vztek, zlost, ukřivděnost a hořkost, později nastupuje smutek, tyto emoce je nutné nepotlačovat, odžít si je, neboť v této fázi člověk vidí mnohé věci zkresleně a bez náležitých vazeb,

---

¹²⁹ PLAŇAVA, I. *Jak se (ne)rozvádět*. 1. vyd. Praha: Grada, 1994. 117 s. ISBN: 80-7169-129-1.

¹³⁰ MATOUŠEK, O. a kol. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005. 351 s. ISBN 8073678187

¹³¹ PLAŇAVA, I. *Jak se (ne)rozvádět*. 1. vyd. Praha: Grada, 1994. 117 s. ISBN: 80-7169-129-1.

- třetí fázi nazývá obdobím „zvedání svěšených hlav“, a to nejprve k minulosti, člověk je však již schopen relativně pravdivého bilancování i přiznání si svého podílu na ztroskotání manželství,
- ve čtvrté fázi se partneři zaměřují na zvládnutí přítomnosti ve smyslu zabezpečení provozu domácnosti (pokud spolu žijí), potřeb dětí a pomalu začínají vyhlížet do blízké budoucnosti, je to také fáze hledání nové identity,
- pátá fáze je charakteristická úplným otevřením se budoucnosti a novému životu bez původního partnera.¹³²

Poupětová mluví o fázi stabilizace, ke které patří vybudování nového domova bez bývalého partnera, který poskytne útočiště a zázemí případně i dětem. Během této fáze se musí člověk vyrovnat také v praktickém životě s tím, že na některé věci je už sám. Musí se postavit na vlastní nohy. Je nutné postavit se na vlastní nohy. Ke stabilitě potřebuje mít zajištěné bezpečí pro přežití, což spočívá v určité míře jistoty bydlení, zdraví a finančních zdrojů. Během stabilizace se sžívá s novou identitou a je konečně čas na realizaci různých přání a snů, na které v minulém vztahu nebyl čas. Člověk si uvědomuje nově nabytou svobodu. Hledá nové životní cíle. Poupětová říká, že „... je velmi důležité nevytěsňovat minulost na okraj našich vzpomínek, neboť nejen dobré, ale i špatné prožitky jsou součástí naší osobnosti.“¹³³

Rozvod je spojen s dlouhodobou psychickou zátěží, s překonáváním množství překážek a útrap. Stejně jako jiné mezní situace v životě, ale na druhé výzvou, způsobem poznání sama sebe a přehodnocení svého dosavadního života. Na základě prožitých zkušeností si člověk lépe uvědomí, co od nového partnerského vztahu očekává, co je pro něj důležité a jak jsou očekávání realistická.

3.4 Nevyrovnání se s rozvodem

Pokud člověk zdárně neprojde fázemi vyrovnání se s rozvodem, dochází k různým, dále popsaným, typům psychických strategií a syndromů.

3.4.1 Únik

Existuje riziko uvíznutí v jednotlivých fázích vyrovnávání se s rozvodem. Nevyrovnání se s realitou rozpadu svazku, potlačování emocí, vyhýbání se vytváření nové identity a nového smyslu života bez bývalého partnera vytváří do budoucna velké

¹³² PLAŇAVA, I. *Jak se (ne)rozvádět*. 1. vyd. Praha: Grada, 1994. 117 s. ISBN: 80-7169-129-1.

¹³³ POUPĚTOVÁ, Š. *Netrapte se po rozvodu*. 1. vyd. Praha: Grada, 2009. 176 s. ISBN 8024720469.

břemeno. Následkem toho může člověk v zoufalství přistoupit k řešení své životní situace nezdravými a nic neřešícími způsoby jako je nadměrné užívání alkoholu, zneužívání tisíců léků, braní drog, navazování promiskuitních vztahů, gamblerství, upnutí se na práci nebo na děti či dokonce se může uchýlit k radikálnímu nevratnému řešení – k sebevraždě.¹³⁴ Tento stav nedořešeného rozvodu, je možno souhrnně nazvat únikem.

3.4.2 Odmítání skutečnosti

Jedním z možných postojů při nevyrovnání se s rozvodem odmítání skutečnosti, že manželství skončilo. Tento jev se logicky může vyskytnout u toho partnera, který s rozvodem nesouhlasil a měl zájem na záchraně manželství. Popírání reality je pro něj obranným mechanismem. Namlouvá si, že se vše změní, až mu dá bývalý partner novou příležitost. Hledá jakékoli náznaky náklonnosti, pro podporu svého tvrzení, že vztah úplně neskončil. Zaobírá se pocity viny, respektive bere vinu na sebe a neustále přemýšlí, čím by mohl partnera získat zpět. Proto neustále vyhledává příležitosti možných kontaktů.¹³⁵

3.4.3 Syndrom zavrženého partnera

Výsledkem nevyrovnání se s rozvodem je i výskyt syndromu zavrženého partnera, který je spojen s prožíváním pocitů nenávisti a potřeby destrukce a sebedestrukce, s dlouhodobým nepřijetím svého citového zranění, se systematickou a promyšlenou agresí vůči partnerovi jako způsob vyrovnání se s traumatem, s agresí proti bývalému partnerovi, jež má kompulsivní charakter, a s agresí proti osobám blízkým partnerovi. Prožívání pocitů nenávisti může vyústit až ve ztrátu v sebeovládání a zvládnutí agrese. Motivem psychické agrese vůči bývalému partnerovi jsou žárlivost a závist. Dalším projevem je stavění se do role obětí, často veřejně a zjevné zaštiťování svého jednání právy svých dětí.¹³⁶

---

¹³⁴ PLAŇAVA, I. *Jak se (ne)rozvádět*. 1. vyd. Praha: Grada, 1994. 117 s. ISBN: 80-7169-129-1.

¹³⁵ MATOUŠEK, O. a kol. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005. 351 s. ISBN 8073678187.

¹³⁶ NOVÁK, T., PRŮCHOVÁ, B. *Předrozvodové a rozvodové poradenství*. 1. vyd. Praha: Grada, 2007. 144 s. ISBN: 978-80-247-1449-3.

3.4.4 Syndrom zavrženého rodiče

Další variantou msty bývalému partnerovi je msta prostřednictvím vlastních dětí. Syndrom zavrženého rodiče je výsledkem manipulace a mytí mozku, které dítěti provádí tzv. programující rodič s cílem zdiskreditovat rodiče druhého.¹³⁷

4 ANALÝZA ROZHovorů

4.1 Cíl výzkumu

Cílem výzkumu je zmapovat příčiny rozvodu a jeho důsledky pro sledované ženy nacházející se v těchto situacích.

Výzkumné otázky jsou:

- Jaké byly příčiny rozvodu?
- Jaké byly důsledky pro ženy?

4.2 Metodika

Výzkum bude zpracován metodou obsahové analýzy.

Sběr dat bude proveden formou řízených rozhovorů dle scénáře v poradně UNIVERSUM. Během rozhovorů bude využito množství otevřených otázek vedoucích k vyprávění osobních zkušeností a získání tak hlubšího pohledu na daný případ.

Každá kazuistika bude doplněna o velmi zjednodušený psychologický profil respondentky a jejího partnera, jehož cílem je postihnout na první pohled čitelné charakterové vlastnosti respondentky a charakterové vlastnosti partnera, jak je vnímá respondentka. Tato forma je zvolena z toho důvodu, že s bývalými manželi není možné navázat kontakt, nebo s pořízením profilu nesouhlasí a v minulosti nebyl důvod zpracovávat jejich profily ani profily manželek.

Sebrané kazuistiky budou následně vyhodnoceny metodou obsahové analýzy a výsledky budou prezentovány formou slovního popisu.

Výzkum bude uzavřen souhrnným vyhodnocením všech kazuistik a poznatků, které z nich vyplynuly.

4.3 Scénář rozhovoru

Dobrý den,

---

¹³⁷ NOVÁK, T., PRŮCHOVÁ, B. *Předrozvodové a rozvodové poradenství*. 1. vyd. Praha: Grada, 2007. 144 s. ISBN: 978-80-247-1449-3.

v rámci své diplomové práce zkoumám příčiny rozvodu a jeho důsledky pro ženy nacházející se v těchto situacích. Tímto bych Vás chtěla požádat o vyprávění Vaší osobní zkušenosti, jaké byly ve Vašem případě příčiny rozvodu a jaké byly jeho důsledky pro Vás? Rozhovor bude zcela anonymní a Vaši identitu nebude možno odhalit. Předem Vám velmi děkuji za ochotu se podělit o takovouto nepříjemnou životní událost.

1. Uveďte prosím, kolik Vám bylo let, když jste se vdávala za muže, s kterým jste se rozvedla?
2. Kolik bylo Vašemu muži, když jste se brali?
3. Jakou úroveň vzdělání jste dosáhla do doby rozvodu? Jaká byla v té době Vaše profese?
4. Jakou úroveň vzdělání dosáhl Váš bývalý manžel do doby rozvodu? Jaká byla v té době Vaše profese?
5. V kolika letech jste se rozváděla?
6. Bylo to Vaše první manželství?
7. Máte s bývalým manželem děti? Jak dlouho po sňatku se narodily? Kolik jim bylo v době rozvodu?
8. Popište prosím, jakým způsobem se začaly objevovat problémy, které se později staly příčinami rozvodu? Za jak dlouho po sňatku se objevily a jak dlouho se tyto problémy vyvíjely, než se staly příčinou rozvodu (měsíců, let)?
9. Jaké další problémy se postupně nabalily na ty původní?
10. Dokázala jste Vy a Váš muž hlavní problém identifikovat? Snažili jste se ho řešit? Jak intenzivní byla Vaše snaha problém vyřešit?
11. Kdo podal návrh na rozvod?
12. Popište prosím, jaké pro Vás byly důsledky rozvodu z hlediska emočního? (Myšleno, jak velká to pro Vás byla psychická zátěž od 1 – 10, přičemž 10 je největší zátěž.) Dokážete tuto zátěž k něčemu přirovnat? Jaké pocity Vás ovládaly? Prožívala jste např. pocit ztráty smyslu života?
13. Jak dlouho Vám trvalo smíření se s rozvodem, distancování se od manželství a psychické odpoutání od manžela (v měsících, letech)?
14. Jak dlouho Vám trvalo zvyknout si na oddělení manželství a rodičovství (v měsících, letech)?

15. Za jak dlouho jste si vytvořila porozvodovou perspektivu (tzn. své vlastní plány do budoucna, uspořádání práce, volného času atd. po svém), (v měsících, letech)??
16. Popište prosím slovně, jaké pro Vás byly ekonomické důsledky rozvodu? Např. minimální, znatelné, nezvladatelné, zcela destruktivní či přímo vytvořily krizi, která se táhla několik let?
17. Jaké pro Vás byly společenské důsledky? Stydíte se např. sama od sebe přiznat rozvod? Mluvíte o něm, jen když jste přímo dotázána? Máte problémy např. v zaměstnání či v rodině nebo v nějaké jiné společnosti rozvod přiznat? Uvádíte např. v seznamkách, že jste rozvedená?
18. Vnímala jste rozvod jako osobní prohru nebo naopak něco běžného?
19. Jaké důsledky měl rozvod na Váš vztah s Vašimi dětmi a vztah dětí s mužem?
20. Do čí péče byly děti svěřeny?
21. Jaké další důsledky pro Vás rozvod měl?
22. Měl rozvod pro Vás nějaký osobní přínos? Vyplynulo z pro Vás z mezní životní situace něco pozitivního?

4.4 Sběr a zpracování dat a prezentace výsledků

Respondenti: 9 žen, klientky poradny UNIVERSUM, splňujících tyto podmínky:

- Rozvedly se před 1 - 5 lety. Je zde stanoven spodní časový limit proto, aby bylo možné posoudit délku vyrovnání se s rozvodem a horní časový limit pro omezení zkreslení dané případným příliš velkým odstupem času.
- Poradnu vyhledaly v minulosti z vlastní iniciativy z důvodu psychického nezvládání rozvodu, či jeho důsledků a potřeby odborné pomoci.
- Byly ochotny poskytnout osobní rozhovor.

Respondentky tedy nejsou vybrány dle žádného psychologického profilu, demografických údajů (věk, příjmová skupina atd.).

Termín realizace: leden – březen 2013.

V každé kazuistice je spojen sběr dat, jejich zpracování a prezentace výsledků. Prezentací výsledků je uzavřen každý jednotlivý případ a tato prezentace výsledků je odpovědí na výzkumné otázky.

4.4.1 Kazuistika č. 1 „Rozdílný věk a rozdílné životní plány“

V době sňatku bylo paní I. 33 let, měla ukončenou střední školu a pracovala na směny ve výrobě. Panu L. bylo 58 let, měl také střední školu a pracoval také na směny v témže podniku, kde se poznali. Manželství bylo rozvedeno po 2 letech, tzn. že, ženě bylo 35 let a muži 60 let v době rozvodu. Byl to první sňatek paní I., ale druhý sňatek pana L., který měl v té době děti ve věku paní I. a byl již řadu let rozvedený.

Paní I. a pan L. se poznali v zaměstnání a vzali se po 3 letech vážného vztahu, během kterého spolu ale nebydleli. Během tohoto vztahu měli často konflikty a pan L. chtěl vztah několikrát i ukončit. Paní I. v něm ale chtěla pokračovat a přála si dítě, které přišlo na svět neplánovaně, jak sama komentovala v důsledku selhání antikoncepce, a bylo důvodem ke sňatku rodičů, který paní I. vyžadovala. Ani po narození dítěte spolu ale manželé nebydleli, protože pan L. bydlel u svých rodičů ve městě, kde pracoval a nechtěl se stěhovat k manželce na vesnici, od které by musel do zaměstnání dojíždět. Problémy s komunikací mezi manželi po sňatku rychle vygradovaly neshodami o trávení společného času a o finance. Pan L. dítě, než se narodilo, nechtěl, protože děti již vychoval a neměl zájem pečovat znovu o malé dítě. Když se dítě narodilo, měl z něj radost a přijal za něj zodpovědnost. Volný čas chtěl ale věnovat více i svým koníčkům a přátelům než rodině. Paní I. tak zůstávala často sama, přehlížená. Celý den doma s dítětem jí nebavilo, protože má ráda společnost. Velmi rychle rodinu začaly ničit finanční problémy, protože manželé financovali dvě domácnosti, přičemž paní I. platila ještě hypotéku ve výši svého rodičovského příspěvku.

Na trávení volného času se jim nepodařilo nijak domluvit, ale ani se o to příliš nesnažili, nepokusili se např. vymyslet harmonogram. Jakákoli diskuse na toto téma končila bouřlivou hádkou, stejně tak v případě financí. Pan L. dával paní I. 10.000 Kč měsíčně na domácnost, v které nežil a víc dávat nechtěl a zřejmě ani příliš nemohl. Paní I. problémy s rodinnými financemi řešila neustálým nátlakem na manžela, aby se k ní přistěhoval a více přispíval. Dle jejích slov se vždy pohádali okamžitě při jeho příjezdu. Další problémy se dle respondentky už neobjevily, vztah ztroskotal čistě na finančních problémech, neochotě společně bydlet a na neshodách ohledně trávení volného času.

Na rozvodu se oba domluvili, stejně tak na výhradní péči paní I. Společný majetek neměli. Paní I. ale panu L. dělala problémy s půjčováním dítěte a kritizovala jeho výchovu. Dle jejích slov se mu chtěla trochu pomstít za to, že si jí tak málo všímal.

Pro paní I. bylo stresující spíše celé manželství, kde byly problémy od samotného začátku. Stres by hodnotila 8 body. Důsledky rozvodu pro ni nebyly emoční zátěží, ani samotný soud. Očekávala od něj ale, že jí finančně získá a někdo tak vyřeší její problémy, což se ale ve skutečnosti nestalo. Pocit ztráty smyslu života nepocítovala, spíše bezvýchodnost finanční situace. S rozvodem neměla paní I. problém se smířit, protože stejně žila sama. Problémy bývalým manželům dělalo organizování péče o dítě. Prvních 6 měsíců se hádali kvůli harmonogramu předávání dítěte otci. Paní I. si našla nového přítele asi 3 měsíce po rozvodu. Samotný rozvod zhoršil ekonomickou situaci paní I. a jejího dítěte, protože soud přiznal nižší výživné, než kolik rodině bývalý manžel přispíval před rozvodem. Kvůli hádkám o trávení času s dítětem pan L. ale nechtěl přispívat dále více, než bylo výživné stanoveno. Paní I. finanční krizi zvládla bez dluhů a rozvod pro ni neměl další ekonomické důsledky. Vrátila se po mateřské dovolené do zaměstnání a příjmy si opět zvýšila.

Paní I. rozvod netají, ale o sobě mluví vždy jako o svobodné, ne rozvedené, protože se jí rozvod jeví jako známka nějakého problému, či neschopnosti. Žádné společenské stigma nikdy nepocítila. Jako prohru rozvod nevnímala. Když to nevyšlo, najde si jiného partnera. Dle jejích slov, „chtěla dítě, aby nebyla ve stáří sama, a to má“. Spousta lidí je rozvedených. Vinu dává hlavně problémům s financemi. Uznává, že bývalý manžel se nikdy na vesnici stěhovat nechtěl, dítě také neplánoval.

Vztah dítěte s bývalým manželem je výborný a postupně jí i vyhovuje, když za ním dítě jezdí, protože má prostor na zábavu s přáteli. S dítětem jí pomáhá širší rodina v místě jejího bydliště.

Paní I. konflikty s bývalým mužem nevnímala jako krizovou životní situaci, spíše problémy s financemi, u tohoto problému ale věděla, že skončí, až se vrátí zpět do zaměstnání. Žádný osobní přínos rozvodu pro sebe nevidí. Z manželství má dítě, které chtěla a je nyní v podstatě spokojená.

Zjednodušený psychologický profil ženy: Paní I. vše velmi intenzivně až hystericky prožívá, což odvádí její pozornost od možného konstruktivního řešení problému. K řešení problémů se obvykle staví tak, že vyvíjí nátlak na ostatní osoby, obviňováním nebo přenesením problému na jinou osobu. Např. sama přiznala, že vyvolávala hádky kvůli příspěvkům na domácnost, i když věděla, že více jí manžel dát nemůže a příliš nezkoušela získat sama nějaké finance pro rodinu. Během jejího vyprávění různých zážitků a reakcí okolí je zřejmé, že má velké problémy s nízkou schopností empatie, nechápe vůbec pohnutky ostatních, ani jak jim ubližuje a neustále se tak dostává do konfliktů s cizími i blízkými lidmi. Konflikty rozvíjí hysterickým

chováním. Při dotazu na pocitu druhého jí tento pohled na věc upřímně překvapil. Má tendenci s ostatními manipulovat. Uznává, že je hodně pomstychtivá.

Poradnu navštívila pravděpodobně ve snaze získat znalosti a informace využitelné proti bývalému muži.

Zjednodušený psychologický profil muže: Pan L. je dle paní I. flegmatický, i když celkem zodpovědný, s ostatními lidmi nemívá konflikty, dokáže se nadchnout pro své zájmy, má dobrý vztah k dětem, pečuje o své rodiče. Více o charakteru svého bývalého muže nebyla paní I. schopná říci, protože se nad tím asi ani nikdy příliš nezamýšlela.

Jaké byly příčiny rozvodu? Všeobecně příčinnou byl pravděpodobně velký věkový rozdíl partnerů, díky kterému měl každý z nich jiná očekávání a životní plány, také špatné ekonomické plánování budoucnosti a nerespektování partnera na straně paní I., ale hlavně její osobnost jako zcela typický zdroj manželské krize.

Jaké byly důsledky rozvodu pro ženu? Pro ženu v tomto případě téměř žádné. Psychicky se snadno s rozvodem smířila a to asi proto, že ho vnitřně díky táhnoucím se konfliktům v budoucnu očekávala. Ekonomicky je na tom po rozvodu stejně jako před ním. Práci si udržela a s péčí o dítě jí pomáhá jak bývalý muž, tak každodenně rodina. Rychle si vytvořila i budoucí perspektivu, našla si nového přítele.

4.4.2 Kazuistika č. 2 „Neplánované těhotenství studentů a špatné sociální zázemí širší rodiny, gamblerství“

Paní R. bylo 15 let, když se seznámila s bývalým, o rok starším manželem, panem K., po krátké známosti, když jí bylo 17 let, otěhotněla. Oba v té době bydleli u svých rodičů. Vzali se kvůli dítěti a po 1,5 roce se rozvedli. Oba byli v době sňatku vyučeni a byli nezaměstnaní.

Hlavním problémem, který se okamžitě vyskytl, bylo společné bydlení. Jediné, co se jim jako nezaměstnaným absolventům podařilo sehnat, bylo bydlení u rodičů paní R., kteří bydleli v obecním bytě 2 + 1 pro sociálně slabé rodiny, navíc ještě s jejím dospělým bratrem a dospělou sestrou. Malý byt tedy obývalo 6 dospělých a novorozeně. Rodiče pana K. byli rozvedeni a bydlení s nimi nebylo možné ani žádná významnější finanční pomoc. Kromě problémů s bydlením řešili absolutní nedostatek finančních prostředků. Částečně jim pomáhal otec paní R, ale to vůbec nestačilo. Bývalému manželovi se podařilo najít práci až po několika měsících a jeho příjem byl malý a s nízkými dávkami pro ně nebylo možné se osamostatnit. Pan K. začal zkoušet výherní automaty ze začátku s cílem získat peníze. Postupně se ale stal na nich

psychicky závislý. Pan K. se chtěl navíc bavit se stejně starými přáteli v podnicích, kde utrácel to málo, co vydělal. Řešení rodinných problémů mu nešlo a rychle ho omrzelo. Paní R. se dostala do naprosto bezvýchodné situace stěžované navíc absencí jakéhokoliv soukromí v malém bytě a před svou rodinou se cítila jako „naprostá hlupačka“ a styděla se za chování svého muže. S problémy zůstávala postupně sama bez pana K., který se vracel pozdě z barů. Propadala depresím, nemohla spát, bylo jí neustále na zvracení a hodně zhubla. S panem K. se po jeho návratech jen hádali, protože nechtěl společně o problémech mluvit. Byl často opilý. Paní R. k němu začala pociťovat nenávisť, že jí nechává s dítětem v takové situaci. Pan K. asi rok po sňatku, když bylo dítěti 6 měsíců, navrhl, že se odstěhuje na čas ke své matce. K sobě se již nevrátili. Paní R. si našla partnera o 13 let staršího, kterého považuje za schopného a zodpovědného, který se o ni a o dítě dokáže postarat.

Rozvod s prvním mužem považuje za velkou životní prohru a zklamání, protože do něj byla velmi zamilovaná a dle jejích slov, si přála s ním žít celý život. Jeho chování ve fázi, kdy to s rodinou vzdal, ji velmi ranila. Důsledky rozvodu hodnotila z hlediska psychologické zátěže 10 body. Řekla, že zrada manžela v těžké situaci pro ni byla horší, než kdyby umřel.

Své předchozí manželství nikde nepřiznává, ale spíše proto, že o něm nechce mluvit, než že by měla pocit stigmatu. S rozvodem se smiřovala zhruba 3 roky, a to i když už měla nového partnera. Těžké pro ni bylo setkávání se s bývalým manželem, protože oba žijí v malé obci, a tak má neustále přehled, co dělá, s kým se stýká. Nový přítel byl pro ni nezbytností, řešením ekonomické situace, a přiznává, že nemohla čekat, zda se její, teď už bývalý manžel, vzpamatuje a vrátí k rodině.

Ekonomické důsledky mělo pro paní R. především manželství, rozvod už ne takový, protože ji naopak otevřel cestu k druhému partnerovi.

Bývalý manžel se s dítětem setkává zhruba jednou do měsíce, což mu vyhovuje. Dítě má ale vřelejší vztah k novému partnerovi, protože bývalý muž rodinu opustil, když bylo dítě příliš malé a poté se moc nevidali, zatímco nový partner o něj pečuje každodenně.

Samotný rozvod, ve smyslu rozvodového řízení, toho příliš nezměnil, protože manželství bylo krizové od samého počátku, ale díky němu si paní R. našla nového partnera, odstěhovala se s dítětem od svých rodičů a sourozenců, našla si zaměstnání.

Situaci paní R. vnímá jako mezní. Pomohlo jí to uvědomit si, jaké vlastnosti partnera jsou důležité a váží si o to více svého současného partnera pro zodpovědnost

a péči o rodinu i pro jeho schopnosti rodinu zajistit, je k němu tolerantnější v jiných ohledech.

Zjednodušený psychologický profil ženy: Paní R. je schopná identifikovat problémy a snaží se je konstruktivně řešit, což potvrzuje i fakt, že vyhledala odbornou péči sama a také si našla nového partnera už během fáze psychorozvodu, což od ní vyžadovalo velké ovládní vlastních emocí ve prospěch racionálního řešení situace. Je schopná nést zodpovědnost.

Zjednodušený psychologický profil muže: Dle paní R. je její bývalý manžel neschopný nést zodpovědnost, snadno se psychicky zhroutí, a když má problém, který nezvládá, uniká do sobeckosti, myslí jen na sebe, lituje se a málo soucítí s ostatními, protože by ho to ještě více stresovalo.

Jaké byly příčiny rozvodu? Příčinou rozvodu bylo především neplánované těhotenství, nevytvořené zázemí pro mladou rodinu a celkově špatné sociální podmínky v kombinaci se selháním jednoho z partnerů.

Jaké byly důsledky rozvodu pro ženu? Důsledek rozvodu byl pro paní R. životním zklamáním, zažitím mezní situace. Rozvod neměl ekonomický dopad, protože žena záhy začala žít s novým partnerem a její situace s dítětem se zlepšila.

4.4.3 Kazuistika č. 3 „Těhotná milenka, téměř dospělé dítě a těžké dělení společných finančních závazků a majetku“

Paní M. bylo 20 let a studovala vysokou školu, když se seznámila se svým bývalým stejně starým manželem, který také studoval vysokou školu. Již během studií se jim narodilo dítě, vše ale zvládli a oba vysokou školu dostudovali. Přestěhovali se za prací ze Slovenska do Čech. Paní M. pracovala jako manažerka a postupně se propracovala na vysokou pozici. Pan K. podnikal jako geodet. Měli neustále hodně práce a další dítě si už nepořídili. Bylo to jejich první manželství a rozvedli se, když jim bylo 40 let a jejich dítěti 17.

Manželství bylo harmonické, manželé spolu zvládli i kdejaké těžkosti a měli k sobě přátelský vztah. Jen v posledních letech se cítili ve vztahu znudění. Když pan K. oznámil své manželce, že má jinou ženu, s kterou čeká dítě a chce proto odejít od rodiny, zasáhlo ji to jako blesk z čistého nebe. Nic netušila. Navíc rok předtím si konečně pořídili na hypotéku luxusní byt, který si nově zařídili. Do té doby bydleli vždy po pronájmech.

Paní M. byla situací nejprve zdrcena, ale poté si uvědomila, že s tím nemůže nic dělat a rozhodla se situaci vzít jako výzvu k něčemu novému. Po asi 2 měsících si

našla nového přítele. S manželem spolu dokázali normálně komunikovat, protože rozchodu nepředcházely žádné konflikty. Jejich vztah zkrátka jen vyhořel. Situace se ale během několika měsíců zcela vyhroutil. Manžel totiž přestal platit svou hypotéku a vše nechal na paní M., i přes její prosby, vyjádřil se, že na ni nemá, musí se navíc starat o novou rodinu a nemůže platit za byt, ve kterém nežije. Byt nechtěl darovat dceři a dále splácet ze stejných důvodů. Byt byl ale zakoupen těsně před celosvětovou krizí, navíc ne příliš výhodně. Jeho cena prudce klesla a prodejem by manželé přišli o velkou částku, kterou by museli splácet. Během několika měsíců, kdy hypotéku neplatil se s paní M., vysoce postavené manažerky stal v podstatě sociální případ a hrozila se exekuce.

Žádost o rozvod podal pan K., protože se chtěl oženit s novou partnerkou, která na něj již tlačila se sňatkem.

Paní M. nevnímala samotný rozchod jako krizovou situaci, ale velkým zklamáním a mezní situací pro ni bylo následné chování manžela, který ji podrazil a nechal bezohledně s dítětem v bezvýhodné situaci, kterou z hlediska emoční zátěže ohodnotila 8 body. Nepocítovala ztrátu smyslu života, ale zklamání a rozčarování. Měla pocit, že byla celý život oklamávána, že city jejího muže nebyly takové, jaké si myslela. S rozvodem se smířila rychle, protože chápala, že s tím nemůže nic dělat a nemá tedy smysl se kvůli tomu trápit. Zklamání v rodině vyvažovala práce, která jí bavila a kariéra. Věděla, že si musí vybudovat nový vztah. Problémy se svěřováním dítěte vzhledem k věku bývalí manželé neměli. Bylo jasné, že dcera bude vyrůstat s matkou. Dcera otce navštěvovala běžně podle toho, jak se sama s otcem domluvila.

Okamžité ekonomické důsledky byly pro paní M. těžko zvladatelné, ač pracovala jako vysoce postavená manažerka.

Za rozvod se nestydí, protože většina jejích přátel i příbuzných se v minulosti rozváděla. Vyjádřila se tak, že to není konec světa, ale normální život. Že je rozvedená ale nikde neuvádí, protože má pocit, že by tím ostatním sdělovala, že prošla nějakým utrpením a to nechce. Navíc je to zcela osobní informace.

Rozvod zasáhl vztah dcery a otce. Dcera byla v době rozvodu už téměř dospělá a dokázala sama situaci posoudit a otce za jeho řešení respektive neřešení finančních problémů odsoudila, přesto s ním ale je v kontaktu.

Paní M. nevidí v rozvodu žádný osobní přínos, jen jí utvrdil v jejím přesvědčení, že musí být v životě samostatná, a že čas, který věnovala kariéře, byl opodstatněný a užitečný, ale musí v budoucnu trávit více času s novým partnerem.

Rozvod měl ekonomický dopad na rodinu, paní M. se dostala rychle do dluhů., ale postupně se jí podařilo vše za manžela splatit. Pomohl jí hlavně nový přítel, který se k ní přistěhoval a převzal na sebe podíl na bytu jejího bývalého manžela, a s ním i spojené závazky. Dcera zahájila studium na státní vysoké škole. Paní M. jí ale nemohla hradit soukromou vysokou školu, kterou by obě preferovaly.

Zjednodušený psychologický profil ženy: Paní M. je silně nezávislou osobou v mezilidských vztazích, má též silně vyvinutou schopnost přistupovat racionálně k řešení problémů (proto je i úspěšná na pozici manažerky), dokáže identifikovat jádro problému a systematicky se zaměřit na jeho řešení, nenechává se unášet emocemi, je zodpovědná.

Zjednodušený psychologický profil muže: Dle paní M. je pan K. hodně společensky založený, má množství zájmů, bezkonfliktní povahu. Vůči rodině byl vždy zodpovědný a spolehlivý, avšak určitým způsobem byl vždy trochu lehkovážný. (Např. neřešil výši svých příjmů a paní M. vždy vedla rodinné finance a dohlížela, aby byly veškeré závazky uhrazeny.)

Jaké byly příčiny rozvodu? Hlavní příčinou rozvodu bylo postupné vyhoření vztahu a mimomanželský vztah muže, podněcený zřejmě potřebou nových prožitků v partnerském životě.

Jaké byly důsledky rozvodu pro ženu? Důsledky byly bezprostřední ekonomické, ne ale destruktivní. Paní M. se s nimi dokázala rychle vyrovnat díky svému ekonomickému postavení a schopnostem. Díky svým schopnostem se dokázala s rozvodem rychle vyrovnat i emočně a najít si perspektivu v novém vztahu. Vzhledem k samostatné, nezávislé osobnosti, stejným pocitům vyhoření vztahu a dospělému dítěti, proběhl i samotný psychorozvod velmi rychle.

4.4.4 Kazuistika č. 4 „Postižené dítě a milenka“

Paní K. bylo 18 let, když se poznala se svým stejně starým, budoucím manželem, panem T. Oba měli v té době dokončenou střední chemickou školu a začínali pracovat jako laboranti. Po dvou letech, tj. ve 20 letech, paní K. otěhotněla a vdala se za pana T. Rozvedli se, když jim bylo 29 let. Pro oba, to byl jejich první sňatek. Po dalších třech letech, se jim narodilo druhé dítě, které bylo v důsledku infekce v těhotenství mentálně retardované. Manželé se z nepřízně osudu ale nezhroutili, ještě více se semkli a soustředili se na poskytnutí co nejlepší péče mladšímu dítěti a péči i společně dobře zvládali.

Problémy se objevily 7 let po svatbě, když paní K. zjistila, že její manžel má vztah s kolegyní v práci. Domluvili se sice, že s poměrem skončí, ale pan T. se k milence opakovaně vracel, což paní K. udržovalo v nejistotě a soustavně deprimovalo. Mimomanželského vztahu si už všimlo i okolí na malém městě. Manžel začal rodinu postupně zanedbávat a utrácet za zábavu s novou přítelkyní. Zatímco společně péči o děti zvládali dobře, sama paní K. byla z dětí a domácnosti zcela vyčerpaná a situace, kdy se její manžel začal už i na veřejnosti ukazovat s milenkou, pro ni byla ponižující. Navíc ji začalo okolí i litovat, že ji manžel nechal samotnou s postiženým dítětem, a tak se za něj i hodně styděla. Během 2 let pochopila, že se k ní už manžel nevrátí a tak zažádala o rozvod, aby se tak dle jejích slov vyrovnala s ostudou a ponížením, uzavřela kapitolu a už nedoufala v jeho návrat a zároveň získala výživné. O jeho návrat se snažila dlouho, ale bez trvalého výsledku.

Paní K. hodnotila rozvod 10 body z hlediska emoční zátěže. Rodina pro ni byla vším a doléhala na ni i trápění dětí. Nepociťovala ale ztrátu smyslu života, protože ten vidí hlavně v péči o děti.

Psychické smíření se s rozvodem jí trvalo už krátce, 2 roky před tím se musela smířit s faktem, že ji manžel opouští kvůli jiné ženě. Oddělení manželství a rodičovství prožila již během 2 zmíněných let. Porozvodovou perspektivu si musela vytvořit ihned, plánovala ji už zhruba 6 měsíců před samotným rozvodem, kdy o něm začala vážně uvažovat.

Rodina žila v bytě manželových rodičů, kteří chování syna zavrhlí a byt darovali vnoučatům. Paní K. tak mohla v bytě dále bydlet. Rozvod ale její ekonomickou situaci velmi zhoršil, a hlavně zcela znemožnil jakékoliv její vyžití. Paní K. se dvěma dětmi již nesehnala kvalifikovanou práci a musela začít pracovat v rychlém občerstvení. Časem musela umístit postižené dítě na specializovanou školu s internátem (stacionář), kde bylo dítě přes pracovní týden a na víkendy ho brala domů. Musela pracovat a nemohla s postiženým dítětem zůstat doma, aby zajistila dostatečné příjmy pro rodinu.

Že je rozvedená se nebojí přiznat, a vzhledem k tomu, že se sama stará o dvě děti, je to i logické. Rozvod vidí jako běžný u lidí, kteří nemají děti, ale ve svém případě jako nepochopitelný a nepřijatelný. Vztah s bývalým manželem je pro ni velkým zklamáním. Trpí tím, že ví, že si v současné situaci těžko najde jiného partnera. A celodenní honění ji ubíjí. Tvrdí, že s bývalým manželem rodinu celkem zvládali a mohli si žít spokojeně, pro jednoho to ale není, přesto se snaží věnovat co nejlépe dětem a zorganizovat čas na společnou zábavu s dětmi i příležitost pro sebe si najít nového přítele.

Vůči otci mají děti odměřený vztah. Umožňovala vždy bývalému manželovi stýkání se s dětmi. Věří, že ho potřebují a neměly by se stát nástrojem pomsty.

Paní K. žádný osobní přínos v rozvodu nevidí, ani nenalézá nic pozitivního.

Zjednodušený psychologický profil ženy: Paní K. je silná vyrovnaná osobnost, nese svůj osud bez sebelítosti. Je schopná velké sebeoběti. Problémy se snaží řešit konstruktivně. Vidí věci realisticky. Nemá ale poráženecký přístup, snaží se ovlivnit svět kolem sebe. (Poradnu začala navštěvovat v době, kdy si manžel našel milenku, aby co nejlépe situaci zvládla.)

Zjednodušený psychologický profil muže: Dle paní K. je její bývalý muž velmi společenský, rád se baví s přáteli, je současně cílevědomý.

Jaké byly příčiny rozvodu? Příčinou rozvodu byl mimomanželský vztah muže, upřednostnění vlastních zájmů a potřeb před zájmy rodiny.

Jaké byly důsledky rozvodu pro ženu? Pro ženu měl rozvod dopad jak na možnost získání kvalifikované zaměstnání, na její ekonomickou situaci, na perspektivu dalšího vztahu, na její společenské začlenění i na jiné možnosti seberealizace.

4.4.5 Kazuistika č. 5 „Bezdětné manželství“

Paní J. se vdávala po 4letém vztahu, když jí bylo 22 let a jejímu muži, panu V. 24 let. Paní J. měla v té době střední ekonomické vzdělání a pracovala jako asistentka a pan V. středoškolské technické vzdělání a pracoval jako obchodní zástupce. Rozvedli se po 13 letech manželství. Bylo to obou první manželství.

Když bylo paní J. 28 let, rozhodli se, že si pořídí dítě. Několik let se ale nedařilo paní J. otěhotnět, a tak vyhledali lékařskou pomoc a zjistili, že otěhotnění bude u paní J. velmi problematické až nemožné. Zkoušeli postupně různé terapie, ale bezúspěšně. Velmi to oba trápilo. Paní J. by byla pro adopci, ale pan V. chtěl zásadně vlastní dítě. Manželé se kvůli problému začali hádat, protože pan V. byl neústupný a paní J. s tím nemohla nic dělat a cítila se méněcenná. Postupně se sobě začali odcizovat, pan V. začal pít a v opilosti jednou prohlásil, že si dítě pořídí jinde. Paní J. propadala depresím a během nějaké doby zjistila, že její manžel má vztah s jinou ženou. Doufala ale pořád, že se jejich vztah zlepší a najdou k sobě znovu cestu, a tak nic nepodnikala a čekala. Následně ale manžel podal žádost o rozvod. Bylo to 4 roky po tom, co se dozvěděli o zdravotních problémech paní J.

Pro paní J. byl rozvod a jeho důsledky velkou psychickou zátěží, kterou hodnotila 10 body. Z fungujícího vztahu se stalo partnerství, ve kterém byla ponižována a urážena pro svůj handicap. Změnu chování u svého muže přirovnala k tomu, jako

kdyby zemřel. Po rozvodu jí trvalo 1 rok, než si začala hledat nové zájmy, které by zaplnily volný čas a trvalo jí 2 roky, než se s rozvodem smířila a začala si hledat přítele. Bydlení si musela najít okamžitě vlastní.

Rozvod měl pro paní J. znatelné ekonomické důsledky. Museli prodat s bývalým manželem starší domek a ona si potom musela sama pronajímat byt.

Pro paní J. měl rozvod i společenské důsledky, aby se nestýkala s bývalým manželem a jeho novou přítelkyní, byla nucena si hledat jiné přátele.

Rozvod nikde nezmiňuje, protože ho chápe jako stigma a nechce se zbytečně společensky shazovat. Vnímá ho jako osobní prohru, ale nedává si výhradní vinu za rozpad vztahu.

Zjištění pro paní J., že nemůže mít děti a opuštění manželem pro ni bylo mezní životní situací, která ji přiměla hledat si v životě další cíle, začala proto při zaměstnání studovat vysokou školu.

Zjednodušený psychologický profil ženy: I když sama vyhledala poradnu, jeví se jako závislá ve vztazích. Není svým pánem, obvykle čeká, jak se vyvine situace, jako by ji nemohla sama ovlivnit. Je spíš tichá, plachá.

Zjednodušený psychologický profil muže: Paní J. o svém bývalém manželovi říká, že byl vždy velmi cílevědomý a průbojný (což se mimochodem projevovalo i na jeho dobrých výsledcích v zaměstnání na pozici obchodního zástupce), zároveň ale i pozorný k ostatním a má veselou povahu.

Jaké byly příčiny rozvodu? Příčinou rozvodu byla nefunkčnost rodiny z hlediska reprodukce a nevládnutí problému jedním z partnerů.

Jaké byly důsledky rozvodu pro ženu? Pro ženu byly důsledky rozvodu především psychické, což umocňuje i její submisivní povaha, ale i ekonomické a společenské důsledky.

4.4.6 Kazuistika č. 6 „Alkoholismus a agresivní muž, konflikty s dospělými dcerami“

Paní O. se vdávala po 3leté známosti, když jí bylo 23 let a jejímu muži 24. Bylo to pro oba jejich první manželství. Paní O. i pan P. byli vyučení, ona jako prodavačka a on jako číšník. Po 2 letech se jim narodila první dcera a v krátkých rozestupech další dvě dcery. Rozvedli se po 18 letech, když bylo paní O. 43 let.

Konflikty mezi manželi začali pozvolna už po narození první dcery, protože manžel se nechtěl příliš podílet na domácnosti. Pracoval jako číšník a vracel se domů pozdě. Nepodílel se ani později příliš na výchově. Manželku často obviňoval z toho, že

kvůli rodině ztratil mládí, a přišel o lukrativní místo (kvůli rodině se museli stěhovat do bydliště ženy). Neměl zájem se na rodinném životě podílet. Postupně propadal více a více alkoholu. Opilý byl agresivní a fyzicky napadal ženu, děti, i babičku, která s nimi žila. Jeho agrese vůči členům rodiny sílila, až dcery, které již byly téměř všechny dospělé začaly na ženě vyžadovat, aby se s otcem rozvedla a dostala ho z domu pryč. Paní O. nechtěla manželství vzdát, protože byla vychovávána v tom, že udržení manželství je priorita a byla vedena k tomu se raději sebeobětovat, ale rodinu udržet pohromadě. Její životní náplní byla péče o rodinu a o domácnost. Také přiznala, že situaci nechtěla radikálně řešit a obávala se finančního dopadu na rodinu se třemi dcerami, z nichž dvě byly ještě na střední škole. Dcery ale paní O. pohrozily, že jestli se nerozvede, odejdou z domova a nebudou se s ní stýkat. To jí donutilo podat žádost o rozvod. Manžela žádost o rozvod rozzuřila a pod různými záminkami fyzicky napadl babičku, tzn. matku paní O. a jednu z dcer a rodině se různě mstil.

Pan P. se své problémy s alkoholem nepokoušel nikdy řešit, ani se o to nesnažila paní O.

V době rozvodu se paní O. s panem P. již dávno odcizili, díky ale jeho agresi a mstě vůči rodině byl pro paní O. rozvod velkou psychickou zátěží. Rozvod a jeho důsledky hodnotí 9 body. Nutno dodat, že paní O. se s panem P. soudila bez výsledku 4 roky o drobný majetek. I když byla pro paní O. rodina smyslem života nepociťovala jeho ztrátu, protože dcery a její matka s ní zůstaly dále žít v domě a s manželem již dávno normálně nekomunikovali.

Důsledky rozvodu pro paní O. byly výhradně ekonomické. Zůstala sice bydlet v domě své matky, chyběl jí ale příjem bývalého manžela, který neplatil ani výživné, a rodina tak trpěla hmotnou nouzí.

Nezletilé dcery byly svěřeny do výhradní péče paní O. a pan P. nejevil žádný zájem se s nimi stýkat, což ani ony ne.

Paní O. si našla nového přítele už během rozvodu.

Pro paní O. neměl rozvod žádné společenské důsledky, neměla s manželem společné přátele, ani nebyla v zaměstnání, kde by měl fakt, že je rozvedená, nějaký vliv. Styděla se ale za rozvod před svým okolím a také se jí zdála její dlouholetá snaha manželství udržet zbytečná. Rozvod vnímala jako prohru, ale jen v době rozvodu.

Dle paní O. byl rozvod pro ni přínosem, otevřel jí možnost nového života. Přiznává ale, že kdyby jí dcery nedonutily, sama by asi situaci dál snášela a neřešila. Nechtěla ale, aby jí dcery opovrhovaly.

Zjednodušený psychologický profil ženy: Paní O. je ve vztazích silně závislou osobou. Dělá v životě to, k čemu byla vychována. Je nesamostatná a v přístupu k problémům má tendenci je raději ignorovat, než aby se musela aktivně zapojit do jejich řešení. (Do poradny se dostavila také na popud dcer.)

Zjednodušený psychologický profil muže: Z vyprávění paní O. vyplývá, že pan P. má agresivní nevyrovnanou povahu.

Jaké byly příčiny rozvodu? Příčinou rozvodu byl alkoholismus a domácí násilí muže.

Jaké byly důsledky rozvodu pro ženu? Negativní důsledky byly pro ženy především ekonomické, alespoň po dobu, dokud dcery nedostudovaly a nezačaly pracovat.

4.4.7 Kazuistika č. 7 „Milenec, malé děti“

Paní S. se vdávala ve 24 letech s manželem, kterému bylo v té době 27 let, po 5leté známosti. Paní S. měla střední školu a pracovala jako asistentka, později jako obchodní asistentka a pan R. měl vysokou školu a pracoval jako architekt. Po 2 letech manželství se jim narodilo první dítě a po dalších 3 letech druhé dítě. Manželství bylo rozvedeno, když bylo paní S. 35 let, tzn. 11 let po sňatku. Dětem v té době bylo 9 a 6 let.

Konflikty v manželství začaly pozvolna od samého začátku spíše každodenními dohady o rozdělení domácích prací, dohady o tom, co se koupí za společné peníze, kam se pojedou na dovolenou, dohady kvůli vybavení domácnosti atd. Kvůli roztržkám nad každodenními povinnostmi a rozhodnutími byli manželé často rozhádání a přestávali mít zájem spolu trávit volný čas. Těžko hledali společnou řeč. Ale dle paní S. se nikdy nepokoušeli vymyslet např. nějaký systém, jak rozdělit domácí práce, domluvit se na harmonogramu volného času atd. Paní S. se cítila otrávená ze všech povinností a neustálých hádek. V zaměstnání se časem sblížila s kolegou, s kterým se začala nezávazně stýkat. Nikdy ale nepomyslela na to, že by manželství ukončila. Vztah brala jen jako zpestření a dlouho se jí dařilo ho skrývat. S milencem vyražela na různé výlety, které doma kryla jako služební cesty. Po nějaké době si přivedla kolegů domů, když byla rodina pryč, bohužel se vrátil manžel, kterému došlo, proč je u nich doma manželky kolega z práce. Paní S. se omlouvala, chtěla vše napravit a manželství zachránit. Jako důkaz svého rozhodnutí opustila rychle zaměstnání a našla si jiné. Manžela přiměla, aby s ní navštívil poradnu. Asi měsíc se snažili spolu vycházet, snaha ale byla spíše ze strany paní S. a vztah se nepodařilo obnovit. A potom přišlo to,

čeho se celou dobu obávala. Pan R. jí oznámil, že se s ní chce rozvést a podal žádost o rozvod. Postupně mu totiž došly všechny ty služební cesty, večere atd. Situaci ještě zhoršil tím, že dětem řekl, proč se s jejich matkou rozvádí.

Domluvili se na střídané péči, protože pan R. vyhrožoval paní S., že jinak zažádá o výhradní péči on, protože s ním mohou děti žít ve stejném městě v domě jeho rodičů, kteří jsou v důchodu a mohou dětem zajistit lepší zázemí.

Paní S. se najednou zhroutil život, protože přišla jak o manžela, tak i děti na několik dní v měsíci, přičemž jejich společný vztah se hodně zhoršil. Starší dítě ji odmítalo zcela respektovat. Obě děti začaly mít problémy ve škole s chováním. Sama je navíc v kombinaci s novou prací vůbec nezvládala. Bývalý manžel o ní před dětmi špatně mluvil a při jejich předávání před nimi neustále prezentoval, jaká je špatná matka. Synové měli u otce vždy zajímavější program pro kluky, než jim byla paní S. schopná vymyslet a zorganizovat. Pan R. se svojí matkou děti štváli intenzivně proti paní S. Říkali dětem, že jsou chudáci, že „se na ně maminka vykašlala a chce mít jinou rodinu“ atd.

Rozvod rozvrátil paní S. celý život a hodnotila jeho důsledky z emočního hlediska 10ti body. Cítila vinu za celou situaci, a když o ní neměly zájem ani děti a jezdily k ní z donucení, měla pocit, že její život ztratil smysl.

Smíření se s rozvodem jí trvalo 4 roky, stejně tak dlouho jí zhruba trvalo oddělení manželství od rodičovství. Porozvodovou perspektivu si začala vytvářet až poté, začala dálkově studovat vysokou školu, našla si nové přátele a začala uvažovat i o možnosti nové známosti. Říká ale, že rozvod má důsledky na její vztah s dětmi na celý život.

Ekonomické důsledky pro ni byly znatelné. Manžel svou polovinu bytu daroval dětem, aby v něm mohla s dětmi zůstat a sám se odstěhoval k rodičům, ale ona musela hradit veškeré náklady na domácnost z jednoho platu, který byl výrazně nižší než manželův.

V práci nemá problém s tím, že je rozvedená, ale pokud to není nutné, neuvádí to. Rozvod považuje za velkou osobní prohru, kterou si neustále vyčítá.

Osobní přínos vidí pouze v tom, že začala studovat vysokou školu a pracovat na své kariéře, našla si tak náhradní cíl za nefunkční rodinu.

Zjednodušený psychologický profil ženy: Paní S. působí vyrovnaně a na první pohled u ní nejsou znatelné žádné výrazné osobnostní rysy.

Zjednodušený psychologický profil muže: Dle paní S. má pan R. pro ni v podstatě vyhovující povahu. Je přátelský, má množství zájmů, je cílevědomý, zodpovědný, někdy jen možná málo empatický.

Jaké byly příčiny rozvodu? Příčinou rozvodu byla nevěra ženy a její společné nevládnutí manželi.

Jaké byly důsledky rozvodu pro ženu? Nejhorší důsledky rozvodu pro ženu spočívaly v jejím odcizení s dětmi a ve ztrátě manžela, o kterého stála. Důsledky byly ale i ekonomické.

4.4.8 Kazuistika č. 8 „Odchod manžela a chybějící výživné“

Paní P. bylo 25 let, když se vdala za svého o 9 let staršího manžela. Žili spolu v té době už 3 roky v pronajatém bytě a rozhodli se založit rodinu. Paní P. měla v té době dokončenou střední školu a pracovala jako recepční v hotelu. Pan B. byl vyučený a pracoval jako barman. Bylo to první manželství paní P., ale již druhé pana B., který byl rozvedený. Z předchozího manželství neměl žádné děti. Paní P. a pan B. se rozvedli po 7 letech.

Rok po svatbě se jim narodilo první dítě a za další 3 roky druhé dítě. S dětmi se jejich život zásadně změnil. Měli méně peněz a větší výdaje. Společně trávený čas museli přizpůsobovat potřebám a zájmům dětí. Paní P. v manželství nezpozorovala žádné problémy, avšak při návštěvě manžela v zaměstnání se náhodou dozvěděla, že má poměr s jinou ženou. Manžel ji ujišťoval, že se o nic nejedná, ale jejich vztah pokračoval dále a byl zdrojem konfliktů doma. Žena se snažila situaci nějak řešit a navštívila i poradnu. Její manžel ale nechtěl a po 1 roce vztahu s jinou ženou od rodiny odešel. Od té chvíle přestal přispívat paní P. na děti a ona tak zůstala zcela bez prostředků, pouze s rodičovskou dávkou. Neměla tak dostatek peněz na nájem ani na potraviny.

Podala tedy žádost o rozvod. Děti byly svěřeny do její výhradní péče a bylo vyměřeno výživné.

Končila jí už rodičovská dovolená a měla se vracet do zaměstnání. Nemohla ale nastoupit na místo recepční, kde pracovala na směny, protože by se nemohla starat o děti. Musela zaměstnání opustit a zůstat doma nezaměstnaná.

Dávky sice byly vyměřeny, ale pan B. je platil jen zřídka, navíc jejich výše byla velmi nízká vzhledem k jeho nízkému oficiálnímu platu, nejdříve se vymlouval na

splátky dluhů, nízké spropitné atd. a poté začal pracovat na černo, aby se úhradě výživného vyhnul.

Paní P. nemohla dlouho najít práci, při které by zvládala péči o malé děti, musela si brát nebankovní půjčky, aby pokryla běžné výdaje, neměla ale na splátky, musela opustit pronajatý byt a s dětmi jít na čas do azylového domu, protože zůstala zcela bez prostředků jen s dávkami. V azylovém domě jí pomohli s hlídáním dětí a mohla si najít zaměstnání. Musela práci vybírat čistě ale jen podle toho, aby stíhala vyzvedávat děti ze školky, a proto vzala práci operátorky v call centru. Stejně kvalifikovanou práci jako dělala dříve, již nesehnala.

Paní P. hodnotila důsledky rozvodu z hlediska emočního 10 body. Pociťovala úplnou beznaděj z bezvýhodné situace a velké zklamání. Odchod manžela ji velice ranil. Trvalo jí 3 roky, než se dokázala psychicky odpoutat od svého manžela. Do té doby stále nějak doufala, že se objeví a vše se vrátí do starých kolejí. Stejně tak dlouho jí trvalo i oddělení manželství a rodičovství. Manžel po rozvodu začal jezdit pro děti a brát je na návštěvy. Každé toto setkání ji velice ranilo. Stejně dlouhou dobu jí trvalo, než si vytvořila vlastní porozvodovou perspektivu, našla práci, splatila dluhy, odešla z azylového domu a získala nové bydlení pro sebe a děti.

Rozvod je pro ni známkou prohry, i když připouští, že je běžný, a vzhledem k tomu, že si díky němu sáhla na úplné sociální dno, nikde ho nezmiňuje, protože nechce být vnímána jako chudinka. Stydí se za něj a neuvádí ho ani v seznamkách atd.

Její vztah s dětmi se vyhocenou situací upevnil, děti se ale těší na každé setkání s otcem. Dle jejích slov nechápou, že on je zdrojem toho, čím si museli projít. Těší se na něj, protože jim chybí a bere je za zábavou, kterou si ona dovolit nemůže. Zraňuje ji vidět, jak ho vítají. Výživné z něj stále dostává jen obtížně.

Rozvod neměl pro paní P. žádný osobní přínos, ani v něm nenalezla nic pozitivního.

Zjednodušený psychologický profil ženy: Paní P. působí vyrovnaně a na první pohled u ní nejsou znatelné žádné výrazné specifické osobnostní rysy.

Zjednodušený psychologický profil muže: Dle paní P. je pan B. velmi společenský a zábavný. Rád flirtuje se ženami. Nemá v životě žádné cíle ani speciální koníčky. Tráví rád čas mezi lidmi.

Jaké byly příčiny rozvodu? Příčinou rozvodu byla nevěra muže a jeho odchod od rodiny.

Jaké byly důsledky rozvodu pro ženu? Důsledky rozvodu byly pro ženu jak v podobě silné psychické zátěže, tak dlouhodobé ekonomické, ale i společenské z hlediska jejího dalšího uplatnění v zaměstnání a jejího osobního rozvoje a života.

4.4.9 Kazuistika č. 9 „Opičí matka a malé dítě“

Paní N. bylo 23 let, když se vdala za pana S., který byl o 12 let starší. Vzali se po 3leté známosti. Paní N. měla střední ekonomickou školu a pracovala jako pomocná účetní a pan S. byl vyučen a pracoval jako skladník. Rozvedli se po 6 letech. Jednalo se o první manželství obou.

Poté, co se paní N. s panem S. vzali, začali bydlet v malém bytě jeho matky, která se odstěhovala ke svému příteli. S manželem se rozvedla, když byl pan S. malé dítě a pan S. se s ním vídal minimálně. Matka se znovu nevdala, občas měla přítele, a tak většinou byli s panem S. doma sami, jezdili spolu sami na dovolené atd. 2 roky po svatbě se paní N. a panu S. narodilo dítě. První problémy začaly už ale při nastěhování do bytu matky pana S., které si v něm nechala některé své věci a byt neustále navštěvovala, přičemž si nechala od něj klíče a do něj chodila dále jako do svého domova, tzn. bez zazvonění. Pokud byl pan S. doma, matka kolem něj neustále poskakovala, nabízela mu, co mu uvaří, vyrobí, koupí atd. a paní N. při tom zcela ignorovala, jako by tam vůbec nebyla. Paní N. se začala rychle cítit v této domácnosti nepohodlně. Postupně se dostávala do konfliktů s matkou pana S., která jí kritizovala za špatnou péči o jejího syna, očekávala od ní služby uklízečky, hospodyně. Pan S. se věnoval cyklistice a výlety obvykle zakončoval zastávkou na pivo, v důsledku čehož se vracel domů pomlácený, neustále něco ztrácel. Byl také trochu lajdák. Jeho matka se do řešení jeho prohřešků ale neustále vměšovala, zlehčovala je, nebo z nich začala rovnou obviňovat paní N. Po narození dítěte, byla paní N. nucena se s tchýní setkávat častěji a každý konflikt jí dlouho ležel v hlavě, protože neměla možnost se jinak zaměstnat. Pokud si dovolila před manželem kritizovat jeho matku, vznikla okamžitě hádka. Manžel byl toho názoru, že byt je matky a mužou být rádi, že tam mohou zadarmo bydlet, a že mu matka věnovala celý svůj život a znovu se kvůli němu ani nevdala, takže ji nebude nyní vyhazovat z vlastního bytu, navíc jim se vším pomáhá. Konflikty se ale stupňovaly a manželé se začali hádat i před matkou, která se stavěla na synovu stranu. Paní N. tak byla doma neustále napadaná. Poté paní N. pochopila, že tchýně se nezbaví, manžel stěhování zamítl, protože nechtěl nikde platit nájem ani si brát hypotéku a neměl zájem situaci řešit. Manželé se postupně zcela odcizili. Paní

N. se proto rozhodla pro rozvod. Pan S. s ním souhlasil. Děti v té době byli 2 roky, bylo to 4 roky po svatbě a konflikty vedoucí k rozvodu trvaly zhruba 3 roky.

Důsledky rozvodu hodnotí paní N. z hlediska emoční zátěže 9 body. Nechápala, jak je možné, že o podivném chování tchyně nevěděla, dokud spolu s manželem nezačali bydlet. Jejich vztah byl do té doby harmonický. Celý rozvod byl velmi náročný, protože manžel proti ní uzavřel koalici s matkou a ona byla cizí v jejich domově. Z toho důvodu i vyhledala odbornou pomoc, aby pochopila, jak s nimi jednat.

Svého manžela stále milovala, ale chápala, že s ním nemůže žít, proto jí i dlouho trvalo se s rozvodem smířit. Celkem 4 roky, respektive 3 po soudním řízení. Pořád doufala, že přijde s návrhem, začít spolu znovu žít, ale bez matky, což se nestalo.

Dítě bylo svěřeno do její výhradní péče. Velmi těžce nesla půjčování dítěte otcí, protože věděla, že se o něj v tu dobu bude starat i jeho matka, která je rozeštvána.

Rozvod měl pro paní N. i ekonomické důsledky, protože v době rozvodu byla ještě rok na mateřské dovolené. Musela se odstěhovat z bytu matky bývalého manžela s dítětem na ubytovnu. Ale ani s výživným nebyla schopná pokrýt své životní náklady a náklady dítěte, navíc výživné bývalý manžel platil sporadicky. Během té doby si musela půjčovat peníze a nadělala spoustu dluhů, které splácí do současnosti. Do zaměstnání se mohla vrátit jen na zkrácený úvazek, protože by jinak nestíhala odvádění dítěte do školky a ze školky. Ekonomické důsledky hodnotí jako destruktivní.

Za rozvod se nestydí, ale nikde ho neuvádí, protože to považuje za příliš osobní informaci, proto raději uvádí, že je svobodná. Když se ale seznámila s novým přítelem, setkala se s tím, že se vyhýbal říci rodičům, že je rozvedená a má dítě.

Rozvod vnímá spíše jako zklamání, než jako prohru, protože je přesvědčená o tom, že pro řešení konfliktů udělala maximum.

Dítě bylo v době rozvodu velmi malé. S otcem se vídá a mají hezký vztah.

Paní N. v rozvodu žádný osobní přínos nevidí, kromě zkušenosti, že by se měla v budoucnu více zajímat o to, jací jsou rodiče partnera. Na manželství bylo pozitivní to, že má dítě a vztah před společným bydlením byl také hezký.

Zjednodušený psychologický profil ženy: Paní N. je vyrovnaná, snaží se přistupovat k řešení problémů konstruktivně, ale z jejího projevu je zřejmé, že se jí asi nedaří příliš držet emoce na uzdě.

Zjednodušený psychologický profil muže: Dle paní N. je její bývalý muž dost nesamostatný, se vším spoléhá na toho druhého, sám nechce řešit žádné nepříjemnosti a zároveň očekává, že když něco pokazí, bude to za něj napravovat ten

druhý, není příliš cílevědomý (kdyby se trochu snažil, mohli si dovolit vlastní byt), nerad se dostává do konfliktů s lidmi, a tak se jim raději vyhýbá (s matkou se nechtěl o jejím chování ani v nejmenším bavit), je zvyklý mít dokonalý servis a příliš se nezabývá emocemi ostatních.

Jaké byly příčiny rozvodu? Příčinou rozvodu byla povaha matky muže, která do manželství zasahovala.

Jaké byly důsledky rozvodu pro ženu? Důsledky rozvodu byly pro ženu jak v podobě silné psychické zátěže, tak dlouhodobé ekonomické, ale i společenské z hlediska jejího dalšího uplatnění v zaměstnání a pocítila je i při hledání nového partnera.

4.5 Vyhodnocení výzkumu

Respondentky nebyly vybrány dle žádného psychologického profilu, ani demografických údajů (věk, příjmová skupina atd.) ale čistě na základě jejich ochoty pro hloubkový osobní rozhovor a pravděpodobnosti, že mají od rozvodu již určitý odstup a dokážou ho zhodnotit, posoudit jeho dopady, délku smíření a vyrovnání se s ním, a zároveň popis nezkreslit z důvodu příliš velkého časového odstavu.

Z hlediska věku výzkum zahrnuje ženy od 18 – 43 let věku a jejich partnery ve věku od 19 – 60 let. (v době rozvodu).

V případech žen se jednalo vždy o první manželství. V případech jejich manželů šlo o první manželství až na dvě výjimky.

Ve výzkumu jsou zahrnuty respondentky i jejich manželé s různou úrovní dosaženého vzdělání - jak učební obory, tak střední školy a vysoké školy.

Ve všech zkoumaných manželstvích se narodilo jedno nebo více dětí, pouze v jednom případě šlo o bezdětné manželství.

Všechny respondentky spojuje to, že ve fázi rozvodu byly aktivní a snažily se ho zvládnout, nenechaly se pouze unášet situací, a měly tendenci do ní zasáhnout alespoň částečně, proto vyhledaly služby odborníka. Výjimkou jsou dvě respondentky. Respondentka v kauzuistice č. 1 „Rozdílný věk a rozdílné životní plány“ vyhledala poradnu spíše s cílem najít zbraně k pomstě příteli. Druhou výjimkou je respondentka z kauzuistiky č. 6 „Alkoholismus a agresivní muž, konflikty s dospělými dcerami“, která poradnu navštívila na popud dcer. Sama by zřejmě aktivně nic neřešila. Přístup k řešení konfliktů na straně manželů byl různý. Celkově se dá ale říci, že případy spojuje neefektivní řešení problémů, což je logické a vyplývá to z jejich zařazení do

výzkumu. Pokud by řešení problémů bylo efektivní, nevedlo by k rozvodu. V jejich komunikaci se objevuje několik kritických prvků, které znemožňují dohodu.

V některých případech bylo pro řešení zásadního problému nutné, aby jeden ustoupil. Např. v první kauzistice „Rozdílný věk a rozdílné životní plány“ si oba manželé trvali na tom, že budou bydlet tam, kde dosud bydli.

Řešení zásadního problému v některých případech zase vyžadovalo kompromis nebo ústupek na jedné straně. Např. v kauzistice „Bezdětné manželství“ by pro trvání manželství bylo nutné, aby manžel ustoupil z požadavku na vlastní dítě, když jeho žena nemohla otěhotnět a smířil se s jinou formou rodičovství, např. osvojení, adopce a jiné.

Jiné případy vyžadovaly obětování vlastních zájmů ve prospěch rodiny, jako např. v kauzistice „Postižené dítě a milenka“.

Problémy v některých rodinách vyžadovaly praktické řešení, hlavně, pokud se jednalo o každodenní starosti. Jako např. v kauzistice „Milenec, malé děti“, kde se manželé neustále dohadovali kvůli úklidu, penězům, volnému času a prakticky kvůli všemu. Nepokusili se nikdy si např. rozdělit jednoznačně úkoly v domácnosti, zodpovědnost za finance, systém volby využití volného času atd. Museli se proto domlouvat na všem jednotlivě, tzn., že např. po každém vaření se domlouvali, kdo umyje nádobí, každý týden, kdo zajde nakoupit atd...

Z hlediska **příčin rozvodu** jsou zde zastoupeny tyto možnosti:

- rozdílné životní plány, např. kauzistika č. 1 „Rozdílný věk a rozdílné životní plány“,
- typ osobnosti, který je sám o sobě zdrojem krizí v manželství, hysterická povaha ženy v kauzistice č. 1 „Rozdílný věk a rozdílné životní plány“,
- neplánované těhotenství, např. kauzistika č. 2 „Neplánované těhotenství studentů..“,
- finanční problémy, např. kauzistika č. 2 „Neplánované těhotenství studentů..“,
- bezdětné manželství, kauzistika č. 5 „Bezdětné manželství“,
- alkoholismus, např. kauzistika č. 6 „Alkoholismus a agresivní muž, konflikty s dospělými dcerami“,
- domácí násilí, kauzistika č. 6 „Alkoholismus a agresivní muž, konflikty s dospělými dcerami“,
- mimomanželský styk ženy i muže, např. kauzistika č. 3 „Těhotná milenka, téměř dospělé dítě“ nebo kauzistika č. 4 „Postižené dítě a milenka“ atd.

- rodiče v kauzuistice č. 9 „Opičí matka a malé dítě“.

V kauzuistice č. 4 „Postižené dítě a milenka“ se objevují i zdravotní potíže dítěte, ty ale nebyly přímo příčinou rozvodu, protože manželé jeho zdravotní stav společně zvládali. Jeho postižení zhoršilo důsledky rozvodu pro matku.

V kauzuistice č. 2 „Neplánované těhotenství studentů a špatné sociální zázemí širší rodiny“ se objevuje gamblerství a alkoholismus, které ale také nejsou hlavní příčinou rozvodu, jsou spíše průvodními jevy.

V některých případech příčiny rozvodu existovaly již v době sňatku a byly známy, a vedly ke krátkému trvání manželství jako např. rozdílné životní plány v kauzuistice č. 1 „Rozdílný věk a rozdílné plány“. Partnerka v tomto případě zcela ignorovala životní plány svého partnera. Zmanipulovala své těhotenství, i přes rozchody z jeho strany a přání nemít další děti. V jiném případě zase příčiny rozvodu sice existovaly v době uzavření sňatku, ale nebyly známy, tj. v kauzuistice č. 9 „Opičí matka a malé dítě“. Manželka se před svatbou dostatečně neseznámila s matkou manžela a jejich vztahem.

Dá se říci, že na hlavní příčinu se téměř vždy nabalovaly další problémy. Např. v kauzuistice č. 2 „Neplánované těhotenství studentů a špatné sociální zázemí širší rodiny“ byla hlavním problémem nepřipravenost, hlavně finanční a materiální, na příchod dítěte. Rodina nezvládala základní problém, v důsledku jeho nezvládnutí, se nabalily další problémy, gamblerství, alkoholismus a únik (myšleno únik manžela od problému).

Na subjektivní vnímání psychické zátěže z rozvodu respondentkou (myšleno celého rozchodu a psychorozvodu, ne pouze soudního řízení) mělo vliv mnoho faktorů. Mezi faktory lze řadit:

- výskyt určitých jevů,
- vlastnosti a schopnosti respondentky,
- kvalita manželství.

Na míře psychické zátěže z rozvodu pro ženu měl vliv výskyt těchto jevů:

- bouřlivé hádky, např. kauzuistika č. 1 „Rozdílný věk a rozdílné životní plány“ a naopak klidná komunikace v kauzuistice č. 3 „Těhotná milenka, téměř dospělé dítě a těžké dělení společných financí“,
- domácí násilí, kauzuistika č. 6 „Alkoholismus a agresivní muž, konflikty s dospělými dcerami“,

- finanční a materiální nouze, např. kauzistika č. 2 „Neplánované těhotenství studentů a špatné sociální zázemí širší rodiny“ nebo kauzistika č. 8 „Odchod manžela a chybějící výživné“.
- narušení vztahu s dětmi, např. zhoršení vztahu s dětmi v kauzistice č. 7 „Milenec, malé děti“,
- dopad rozvodu na děti, např. kauzistika č. 4 „Postižené dítě a milenka“.

Na míře psychické zátěže z rozvodu pro ženu měly vliv tyto její schopnosti a dovednosti:

- ekonomická samostatnost, např. kauzistika č. 3 „Těhotná milenka, téměř dospělé dítě a těžké dělení společných financí“,
- schopnost racionálně řešit problémy, např. kauzistika č. 3 „Těhotná milenka, téměř dospělé dítě a těžké dělení společných financí“,
- zvládání vlastních emocí, např. zcela nezvládnuté emoce ženy v kauzistice č. 1. „Rozdílný věk a rozdílné životní plány“,
- nezávislost ve vztazích, tzn. schopnost jednat samostatně, neočekávat řešení od partnera, např. kauzistika č. 3 „Těhotná milenka, téměř dospělé dítě a těžké dělení společných financí“,

Na míře psychické zátěže z rozvodu pro ženu měla vliv i kvalita dosavadního manželství:

- vyhořelé manželství, jeho ukončení nebylo prožíváno ženou tragicky v kauzistice č. 3. „Těhotná milenka, téměř dospělé dítě“, protože sama byla vztahem znuděná,
- zamilovanost je opakem vyhořelého manželství, velmi těžce nesla rozvod žena v kauzistice č. 2 „Neplánované těhotenství studentů a špatné sociální zázemí širší rodiny“, která byla dlouho do manžela zamilovaná,
- dlouhodobě problematické manželství – u dlouhodobě nefungujícího manželství bylo např. v kauzistice č. 6 „Alkoholismus a agresivní muž, konflikty s dospělými dcerami“ stresující samotné manželství a žena nebyla deprimována tím, že přišla o manžela (deprimována byla i v průběhu rozvodu, ale díky jeho fyzickým útokům).

Některé respondentky uváděly, že pro ně bylo stresující celé manželství, např. v kauzistice č. 1 „Rozdílný věk a rozdílné životní plány“.

Výzkum se nezabýval stanovením důležitosti jednotlivých faktorů (např. bodové hodnocení důležitosti, řazení faktorů dle důležitosti atd.), respektive jejich mírou vlivu na úroveň zátěže. Výsledkem analýzy je definice faktorů na základě analýzy obsahů kauzistik.

Návrh na rozvod podávaly jak manželky, tak manželé, a v některých případech to byla osoba, která si v podstatě rozvod nepřála, ale byl pro ni např. východiskem k vyřešení financí, např. přiznání výživného v kauzistice č. 8. „Odchod manžela a chybějící výživné“ nebo v kauzistice č. 9. „Opičí matka a malé dítě“.

Faktory, ovlivňující úroveň stresu z rozvodu hrají obvykle roli i při vypořádání se s rozvodem. Např. v kauzistice č. 2 „Neplánované těhotenství studentů a špatné sociální zázemí širší rodiny“ měla velký podíl na emoční zátěži z rozvodu zamilovanost ženy do manžela a ta byla současně důvodem k dlouhému smířování se s rozvodem.

Z kauzistik ale logicky vyplývá, že neexistuje přímá úměra mezi intenzitou stresu z rozvodu a délkou smířování se s rozvodem. Tzn., vyšší emoční zátěž z rozvodu neznamená nutně delší smířování se s rozvodem. Např. v kauzistice č. 6 „Alkoholismus a agresivní muž, konflikty s dospělými dcerami“ byla emoční zátěž z rozvodu hodnocena 9 body z důvodu vystupňování domácího násilí během rozvodu, smířování se s ním bylo ale velice rychlé, protože manželé se sobě již dávno odcizili a žena si našla přítele už během rozvodu.

Ekonomické důsledky ženy pocítili ve všech případech, a to i dokonce v případech vysoce postavené manažerky v kauzistice č. 3 „Těhotná milenka, téměř dospělé dítě“, která ač měla vysoké příjmy, společně s manželem měla i vysoké závazky, které nebyla schopná za manžela sama převzít. V některých případech ekonomický dopad zmírnila širší rodina jako např. v kauzistice č. 4 „Postižené dítě a milenka“, kdy rodiče manžela, který od rodiny odešel, darovali vnoučatům svůj byt, aby v něm žena s dětmi dále mohla žít nebo v kauzistice č. 2 „Neplánované těhotenství studentů a špatné sociální zázemí širší rodiny“, kdy ženě finančně pomáhal otec. Velmi rychle se dostala na sociální dno žena, která byla na rodičovské dovolené a jejíž muž odešel bez toho, aby na rodinu přispíval v kauzistice č. 8 „Odchod manžela a chybějící výživné“, kdy ani nepomohl rozvod a přiznání výživného, protože se manžel jeho úhradám vyhýbal.

Z hlediska společenských důsledků ženy nepocítovaly rozvod jako stigma, nebyly společností diskriminovány pro svůj status rozvedené, ale jako svobodné matky si těžko hledaly zaměstnání. Pouze v jednom případě v kauzistice č. 9 „Opičí matka a malé dítě“ se žena setkala s tím, že nový přítel nechtěl svým rodičům přiznat, že za sebou již jedno manželství má. Ženy ale většinou odpovídaly tak, že fakt, že jsou

rozvedené, nikde neuvádějí a raději se prezentují jako svobodné, protože je „být rozvedený“ je pro ně známkou prohry, rozvod je osobní záležitostí a není potřeba o něm ostatní informovat. Mezi odpověďmi se vyskytl i jako důvod, že si respondentka rozvod nechce připomínat a nechce, aby se jí na něj někdo ptal.

Důsledky rozvodu na vztah ženy s dětmi se zhoršil v kazuistice č. 7 „Milenec, malé děti“, kdy byla žena viníkem rozchodu a děti byly proti ní podněcovány. V této kazuistice sehrálo roli i pohlaví dětí. Chlapci měli svými zájmy blíže k otci. Na vztah dětí a otce měl vliv jejich věk a další okolnosti, za kterých se rodiče rozvedli. Děti byly vždy svěřeny do výhradní péče matky, ve výše zmíněné kazuistice se rodiče domluvili na střídavé péči. Vztahy s dětmi byly v tomto výzkumu řešeny jen velmi okrajově.

Pro ženy ve zkoumaných kazuistikách neměl rozvod ve valné většině případů osobní přínos, ani jim nepřinesl nic pozitivního. V jednom případě se žena rozhodla studovat.

Při zkoumání kazuistik je třeba si uvědomit, že se jedná o jednostranné výpovědi, které nejsou nijak konfrontovány se skutečností, jedná se o pohled ženy, která popisovanou situaci zažila. Není zde ale možnost zkoumat názory ostatních zúčastněných jako je muž, děti, rodiče atd.

Je nutno připomenout, že respondentkami jsou zde ženy, protože cílem bylo zkoumat dopad rozvodu na ženy. Neznamená to samozřejmě, že by rozvod neměl dopad na muže.

5 ZÁVĚR

Cílem této práce bylo zmapovat prostřednictvím obsahové analýzy odpovědí respondentů příčiny rozvodu a jeho důsledky pro ženy nacházejících se v těchto situacích.

Teoretická část této práce přinesla poznatky potřebné pro širší pochopení problematiky rozvodů, potřebné jak pro přípravu výzkumu, scénáře rozhovorů, ale stejně tak i pro pochopení a možnost vcítění se do výpovědí respondentů. Na teoretické poznatky navazuje i samotné vyhodnocení výzkumu.

Teoretická část se zabývala několika oblastmi. Jednou z těchto oblastí je otázka smyslu života, neboť ta úzce souvisí s krizemi. Právě během krize, se člověk ptá po smyslu života. Otázka smyslu života je základní filozofickou otázkou, a filozofové různých směrů na ni měli různou odpověď. Existují různé individuální důvody pro hledání smyslu života. Prostor byl též věnován samotnému významu zodpovězení této otázky pro člověka.

Další z oblastí, kterou se teoretická část zabývala, jsou krize, neboli mezní situace, jejich spouštěče, průběh a možné reakce na ně a jejich řešení. I krize mají pro člověka určitý význam a může z nich těžit.

Jedna z kapitol byla věnována vybraným mezním situacím, které mohou způsobit netranzitorní rodinnou krizi. Jedná se o ztrátu zaměstnání, vážnou diagnózu nebo smrt jednoho z partnerů.

Mezní životní situací je sám o sobě rozvod, který je vyvrcholením nezvládnuté rodinné krize. Rozvodu je zde věnováno nejvíce prostoru, neboť je hlavním tématem této práce.

Analýzy rozhovorů v aplikační části potom přinesla odpovědi na otázky „Jaké byly příčiny rozvodu?“ a „Jaké byly důsledky pro ženy“ ve zkoumaných kazuistikách, které byly získány prostřednictvím řízených rozhovorů s respondentkami a podrobeny obsahové analýze.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Seznam použitých českých zdrojů

BUCHTOVÁ, Božena a kol. *Nezaměstnanost, psychologický, ekonomický a sociální problém*. 1. vyd. Praha: Grada, 2002. ISBN 80-247-90006-8.

CAPLAN, G. in KEBZA, V. *Chování člověka v krizových situacích*. Praha: Česká zemědělská univerzita v Praze. ISBN 78-80-213-1971-4.

CAPLAN, G. in VODÁČKOVÁ, D. *Krizová intervence*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-342-0.

CSIKSZENTMIHALY, M. *O štěstí a smyslu života*. Praha: Lidové noviny, 1996. ISBN 80-7106-139-5.

DOUPOVCOVÁ, I. in NOVÁK, T., PRŮCHOVÁ, B. *Předrozvodové a rozvodové poradenství*. 1. vyd. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1449-3.

DRAPELA, V. *Přehled teorií osobnosti*. Praha: Portál, 2011. ISBN 8026200403.

FRANKL, V. E. *Lékařská péče o duši*. Brno: Cesta, 1996. ISBN 80-7295-085-1.

FRANKL, V. E. *Psychoterapie pro laiky*. Brno: Cesta, 1998. ISBN 80-85319-80-2.

FRANKL, V. E. *Vůle ke smyslu*. Brno: Cesta, 1994. ISBN 80-85139-29-2.

FRANKL, V., E. in ŠPATENKOVÁ, N. a kol. *Krizová intervence pro praxi*. 1. vyd. Praha: Grada, 2004. ISBN 80-247-0586-9.

GIDDENS, A. in MAREŠ, P. *Nezaměstnanost jako sociální problém*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2002. ISBN 80-86429-08-3.

GJURIČOVÁ, Š., KUBIČKA, J. *Rodinná terapie systemické a narativní přístupy*. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-2390-7.

HALAMA, P. *Teoretické a metodologické přístupy k problematice zmyslu života*. 2000. Československá psychologie, XLIV/3

HARTL, P. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-569-1.

HARTL, P., HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-303-X.

HEJNA, D. *Smysl lidské existence*. Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Purkyně, Pedagogická fakulta, 2003. ISBN 80-7044-538-6.

KEBZA, V. *Chování člověka v krizových situacích*. Praha: Česká zemědělská univerzita v Praze. ISBN 78-80-213-1971-4.

KLIMPL, P. *Psychická krize a intervence v lékařské ordinaci*. 1. vyd. Praha: Grada, 1998. ISBN 8071693243.

- Kolektiv autorů. *Ilustrovaný encyklopedický slovník II.* díl J-Pri. 1. vydání. Praha: Academia, 1981. ISBN 505-21-856.
- KŘIVOHLAVÝ, J. *Pozitivní psychologie.* Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-835-X.
- KŘIVOHLAVÝ, J. *Psychologie moudrosti a dobrého života.* Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-2362-4.
- KŘIVOHLAVÝ, J. *Psychologie smysluplnosti existence.* Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-1370-5.
- KŘIVOHLAVÝ, J. *Mít pro co žít.* Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2010. ISBN 978-80-7195-404-0.
- LAZARUS, FOLKMAN in ŠPATENKOVÁ, N. a kol. *Krize: psychologický a sociologický fenomén.* 1. vyd. Praha: Grada, 2004. ISBN 8024708884.
- LÄNGLE, A. *Smysluplně žít. Aplikovaná existenciální analýza.* Brno: Cesta, 2002. ISBN 80-7295-037-1.
- MACHOVEC, M. *Smysl lidské existence.* Praha: Akropolis, 2008. ISBN 978-80-7304-103-8.
- MAREŠ, P. *Nezaměstnanost jako sociální problém.* Praha: Sociologické nakladatelství, 2002. ISBN 80-86429-08-3.
- MAREŠ, P. *Nezaměstnanost jako sociální problém.* Praha: Sociologické nakladatelství, 2002. ISBN 80-86429-08-3.
- MATOUŠEK, O. a kol. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi.* 1. vyd. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-002-X.
- MATOUŠEK, O. a kol. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi.* 1. vyd. Praha: Portál, 2005. ISBN 8073678187.
- MIKULÁŠTÍK, M. *Manažerská psychologie.* Praha: Grada Publishing, 2007. ISBN 978-80-247-1349-6.
- NAKONEČNÝ, M. *Sociální psychologie.* Praha: Academia, 1999. ISBN 80-200-0690-7.
- NOVÁK, T. *Jak předejít krizi v manželství.* Praha: Grada Publishing, 2004. ISBN 80-247-0935-X.
- NOVÁK, T. *Manželské a rodinné poradenství.* Praha: Grada Publishing, 2006. ISBN 80-247-1316-0.
- NOVÁK, T., PRŮCHOVÁ, B. *Předrozvodové a rozvodové poradenství.* 1. vyd. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1449-3.
- PLAŇAVA, I. *Jak se (ne)rozvádět.* 1. vyd. Praha: Grada, 1994. ISBN 80-7169-129-1.
- PLZÁK, M. in KRATOCHVÍL, S. *Manželská terapie.* Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-048-8.

- PLZÁK, M. *Žena a muž*. Praha: Nakladatelství MOTTO, 2001. ISBN 80-7246-099-4.
- POUPĚTOVÁ, Š. *Netrapte se po rozvodu*. 1. vyd. Praha: Grada, 2009. ISBN 8024720469.
- RABAN, M. *Duchovní smysl člověka dnes: od objektivního k existenciálnímu a věčnému*. Praha: Vyšehrad, 2008. ISBN 978-80-7021-933-1.
- ŘÍČAN, P. *Cesta životem*. Praha: Panorama, 1990. ISBN 80-7038-078-0.
- TAVEL, P. *Smysl života podle Viktora Emanuela Frankla*. Praha: Triton. 2007. ISBN 978-80-7254-915-3.
- THOM, R. in ŠPATENKOVÁ, N. a kol. *Krize: psychologický a sociologický fenomén*. 1. vyd. Praha: Grada, 2004. ISBN 8024708884.
- ŠPATENKOVÁ, N. a kol. *Krize: psychologický a sociologický fenomén*. 1. vyd. Praha: Grada, 2004. ISBN 8024708884.
- ŠPATENKOVÁ, N. a kol. *Krizová intervence pro praxi*. 1. vyd. Praha: Grada, 2004. ISBN 80-247-0586-9.
- ŠPATENKOVÁ, N. a kol. *Krize: psychologický a sociologický fenomén*. Praha: Grada, 2004. ISBN 80-247-0888-4.
- SVATOŠOVÁ, M. *Hospice a umění doprovázet*. Praha: ECE HOMO. 2003. ISBN 80-902049-4-5.
- YALOM, I. D. *Existenciální psychoterapie*. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-147-6.
- YALOM, I. D. *Chvála psychoterapie*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-761-2.

Seznam použitých zahraničních zdrojů

- HOLMES, T., RAHE, R. in Wayne Weiten, Dana S. Dunn, Elizabeth Yost Hammer: *Psychology Applied to Modern Life: Adjustment in the 21st Century*. Cengage Learning, 2011. ISBN 1111186634.

Seznam použitých internetových zdrojů

- <http://etext.czu.cz>. *Psychohygienu, mentální hygiena, PhDr. Drahomíra Ooudová*. [online]. [cit. 2012-11-29]. Dostupné z: http://etext.czu.cz/img/skripta/64/pef_233-1.pdf
- <http://www.cojeco.cz> *Arthur Schopenhauer*. [online]. [cit. 2012-11-20]. Dostupné z: http://www.cojeco.cz/index.php?s_term=&s_lang=2&detail=1&id_desc=86407
- www.cojeco.cz *Friedrich Nietzsche*. [online]. [cit. 2012-11-20]. Dostupné z: http://www.cojeco.cz/index.php?s_term=&s_lang=2&detail=1&id_desc=64971

<http://www.cojeco.cz> *Martin Heidegger*. [online]. [cit. 2012-11-20]. Dostupné z: http://www.cojeco.cz/index.php?detail=1&id_desc=32682&s_lang=2&title=Heidegger

<http://slovník-cizich-slov.abz.cz>. *Arthur Schopenhauer*. [online]. [cit. 2012-11-20]. Dostupné z: http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/hledat?typ_hledani=prefix&cizi_slovo=Schopenhauer+++

<http://slovník-cizich-slov.abz.cz>. *Epiktetos*. prof.PhDr.Rudolf Kohoutek,CSc. [online]. [cit. 2012-11-20]. Dostupné z: <http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/epiktetos-asi-55-asi-135-n-l>

<http://slovník-cizich-slov.abz.cz>. *Friedrich Nietzsche*. [online]. [cit. 2012-11-20]. Dostupné z: http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/hledat?typ_hledani=prefix&cizi_slovo=Nietzsche

www.ped.muni.cz. CAPLAN, G. in PROKOPOVÁ, A.: *Psychická krize*. [online]. [cit. 2012-11-20]. Dostupné z: www.ped.muni.cz/whealthedu/files/files/krize_op.doc

www.ucitele.tym.cz. *Pojmy sociální psychologie*. [online]. [cit. 2012-12-03]. Dostupné z: ucitele.tym.cz/pavel/pojmy_socialni_psychologie.doc

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha A - Škála životních událostí měřící stres z hlediska životních změn podle Holmese a Rahe	I
---	----------

PŘÍLOHY

Příloha A - Škála životních událostí měřící stres z hlediska životních změn podle Holmese a Rahe

Životní událost	Hodnota
Smrt partnera	100
Rozvod	73
Rozchod manželů	65
Výkon trestu	63
Smrt blízkého příbuzného	63
Vlastní zranění nebo nemoc	53
Sňatek	50
Výpověď z práce	47
Smíření manželů	45
Odchod do penze	45
Onemocnění rodinného příslušníka	44
Těhotenství	40
Sexuální potíže	39
Přírůstek nového člena do rodiny	39
Změna zaměstnání	39
Změna finanční situace	38
Smrt blízkého přítele	37
Změna pracovního zaměření	36
Zabavení zastaveného majetku	30
Změna zodpovědnosti v zaměstnání	29
Odchod syna nebo dcery z domu	29
Problémy s příbuznými ze strany partnera	29
Vnikající osobní úspěch	28
Manželka začala nebo přestala pracovat	26
Zahájení nebo ukončení studia	26
Změna životních podmínek	25
Změna osobních zvyků	24
Problémy s nadřazeným	23
Změna bydliště	20
Změna školy	20

Změna rekreace	19
Změna náboženských aktivit	19
Změna společenských aktivit	18
Změna spánkových návyků	16
Změna stravovacích návyků	15
Dovolená	13
Vánoce	12
Drobné porušení zákona	11

*Zdroj: <http://etext.czu.cz>. Psychohygiena, mentální hygiena, PhDr. Drahomíra Oudová.
[online]. [cit. 2012-11-29]. Dostupné z: http://etext.czu.cz/img/skripta/64/pef_233-1.pdf*

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Klára Korostenská

Obor: Andragogika

Forma studia: Kombinovaná

Název práce: Mezní situace v životě jedince – netranzitorní rodinná krize

Rok: 2013

Počet stran textu bez příloh: 65

Celkový počet stran příloh: 2

Počet titulů českých použitých zdrojů: 49

Počet titulů zahraničních použitých zdrojů: 1

Počet internetových zdrojů: 9

Vedoucí práce: PhDr. Jan Mattioli, Ph.D.